

**A BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM ÁSATÁSAI ÉS LELETMENTÉSEI
1971-1975 KÖZÖTT**

**THE WORKS OF RESCUE AND PLANNED EXCAVATIONS
CONDUCTED BY THE HISTORICAL MUSEUM OF BUDAPEST
IN THE YEARS 1971-1975**

**СПАСЕНИЕ ПАМЯТНИКОВ И РАСКОПКИ,
ПРОВЕДЕННЫЕ БУДАПЕШТСКИМ ИСТОРИЧЕСКИМ МУЗЕЕМ
В 1971-1975 ГОДАХ**

A Budapesti Történeti Múzeum 1971-1975 években jelentős ásatásokat és leletmentéseket végzett a főváros területén. Munkáinkat nem a rövid, jelentések formájában itt közzétett témák magas száma: 190, hanem az eredmények dokumentálják. Az utolsó három évben (1973-1975) nyílt mód arra, hogy Óbuda öreg, elavult, földszintes házainak szanálása után folyamatos régészeti ásatásokat végezzünk. Az építkezések adta kutatási területek lehetőségeit - nem mindig nehézség nélkül - a teljességre törekvés szándékával igyekeztünk kihasználni. Az ásatásokhoz több milliós nagyságrendű költségfedezetet biztosított a Fővárosi Tanács VB., s ezzel olyan jelentős anyagi támogatást nyújtott, melyre még nem volt példa régészeti kutatásaink során. De segítettek munkáinkat a különböző beruházó vállalatok is, amelyek az alapozási munkák kivitelezésének meggyorsítása érdekében átvállalták az ásatások anyagi terheinek egy részét.

A felépülő lakótelep helyén feltárhattuk Aquincum legiós táborainak és canabaejének részeit (16-101 sz.), valamint az ókori főváros temetőinek több száz sírját.

Az óbudai ókori emlékek felszínre kerülése mellett nem kevésbé jelentős régészeti eredményekkel gyarapodott az egyidejűleg végzett középkori kutatás sem (150-183. sz.). Bővült az eddig ismert XIII. sz. -i településre vonatkozó adatok száma, világosabban kirajzolódott a települési rendszer. A középkori város É-i és D-i szélénél épült kolostorok feltárását - a ferences és klarissza kolostor - folytatták (182, 150 sz.) Tovább haladt a királynéi vár kutatása (163 sz.), valamint a Lajos u. 158. számú épület (157 sz.) középkori részleteinek tisztázása, a Tél utcában (162 sz.) középkori lakóház maradványai és Árpád-kori településnyomok mutatkoztak. A Templom utcában (166 sz.) a XIII. sz. -i Szent Margit kápolna maradványait sikerült megtalálni. A Fő-tér 1 szám alatt (177 sz.) a Zichy kastélyhoz kapcsolódó felújítási munkák alkalmával nagy méretű középkori épületkomplexushoz tartozó részek kerültek elő.

Az 1973-ban megindult óbudai kutatásokat 1974-ben a budai várpalota területén megtalált gótikus szoborleletek feltárása követett (133 sz.). Az ásatás részletes publikációját évkönyvünk 3. és 4. kötete ismerteti.

A kiemelt feladatok között szereplő óbudai szanálási terület ásatásai, valamint a budavári gótikus szobrok feltárása mellett a főváros többi kerületeiben végzett ós-, római-, középkor-, népvándorlás- és törökkori kutatásaink során ugyancsak jelentős eredmények születtek.

Pesthidegkúton (2 sz.) felszínre került különbözőkoru település maradványai a korai rézkortól a korai vaskor végéig keltezhető. Békásmegyeren (3 sz.) a korábban már ismert neolitikus telep DNy-i szélé volt feltárható. Ugyancsak Békásmegyeren (6 sz.) folytatódott az óskori temető feltárása, melynek mellékletei a Harangedény-csepeli csoport korabronzkori és HA-B periódusba sorolható későbronzkori leleteinket gazdagították. A feltárt sírok száma: 428. Soroksáron (8 sz.) a középső bronzkor vatyai kultúra maradványait képviselő urnasírok kerültek felszínre. Csepel-Szigetszentmiklóson (9 sz.) a Harangedény-csepeli csoport korai bronzkori temető 7 sírját tárták fel, Csepel-Hároson (10 sz.) pedig 1 km hosszúságban korai és középső bronzkori települési jelenségeket figyeltek meg. Ugyancsak Csepelen a Hollandi uton (12 sz.) homokbányászás közben ismét korabronzkori település részlete került felszínre. Budatétény, Növény utcában (13 sz.) új lelőhelyként regisztrálhatjuk a széles kiterjedésű bronzkori urna temetőnek kimentett 76 sírját.

A már említett óbudai római kori kutatásokon kívül az aquincumi polgárváros területén végeztünk kutatásokat. Tisztáztuk a város ÉD-i főutcája melletti boltsorok és portikus periódusait (111 sz.), műemléki helyreállítást megelőző hitelesítő ásatást végeztünk a forum K-i szárnyán (112 sz.). A polgárváros É-i fala vonalában - műemléki bemutatást megelőző - ásatás a fal részeit és a vizesárok rendszert hozta felszínre. A Keled utcai (118 sz.) iparvágány területén épületek alaprajzait sikerült tisztázni, melyek a város Ny-i kapujából kivezető utat szegélyezték.

Az M-11-es ut korszerűsítését megelőző régészeti ásatások során feltártuk a Római fürdőből kiinduló és a várost átszelő Aquaeductus 105 pillérét (113, 114 sz.) és az u.n. magazinsor újabb boltjait D-n (110 sz.) a III. ker. Szentendrei uton.

Óbudán kívül az V. ker. Március 15 téren a Diocletianus-kori tábor D-i falának egy szakaszát, téglasirokat tártunk fel (121). XI. ker. Hunyady János uton (122-124 sz.) folytattuk a vicus és auxiliáris tábor kutatását. A Szt. Gellért téri Pezsgőfürdő átalakítása során kelta-eraviszkusz telephez tartozó lakógödröket (125 sz.) tárhattunk fel, a Kende utcában (126 sz.) pedig koracsászárkori fazekastelep részét bonthattuk ki, Budatétény Növény utcában (127 sz.) eddig ismeretlen római kori település részeit kutattuk.

Népvándorláskori gyűjteményünket gyarapítottuk és értékes megfigyeléseket tettünk a XVII. ker. Péceli uti (130 sz.) germán ethnikumu temető 74 sírjának ásatása során.

A budavári palota területén kívüli középkori kutatás során befejeződött a Hess András téri (136, 137 sz.) domonkos kolostor feltárása, a Táncsics utcában (139 sz.) városfal részlete, a Fortuna utcában (140 sz.) két középkori ház pincéje került felszínre. Az Országház utcában (141 sz.) a XVIII. sz. -i ferences kolostor É-i traktusának alapfalait bontottuk ki. A Corvin téren (144 sz.) a feltételezett ágostonrendi kolostor falait tártuk fel, a Fő utcában pedig a volt kapucinus kolostornál a törökkori Tojgun pasa fürdője alatti középkori épület falait kutattuk. (146 sz.)

A II. kerületben a Budakeszi uton (147 sz.) folytattuk az egykori budaszentlőrinci páloskolostor kutatását, hasonlóképp a Szajkó utcában (148 sz.) a középkori Nyék falu feltárását.

A középkori Pest kutatásával (184, 185 és Melis K. publikációja e kötetben) sikerült felvázolni a város topográfiai fejlődését a városfalak és kapuk feltárása során.

Rákospalotán a Kossuth Lajos utcában (187 sz.) részben tisztáztuk a középkori eredetű templom építéstörténetét, hasonlóképp Cinkotán (188 sz.), ahol az Árpádkori kerítőfal maradványait és a templom körüli település nyomait is követhettük.

A Fő utca 30-32 sz. alatti volt kapucinus kolostor (189 sz.) átépítése adott lehetőséget arra, hogy az itt állt Tojgun pasa fürdőjének részleteit megkutassuk. Ugyancsak törökkori fürdő részleténél végeztünk kutatást a Frankel Leo uti Császárfürdő (190 sz.) bővítése alkalmából.

(Ábrák: 100-110, 112-114, képek: 315-353)

+++

Az itt töredékesen felvázolt ásatási munkáink összefoglalásakor megállapíthatjuk, hogy az elmúlt öt év alatt olyan nagy feltárásokat és eredményeket összegezhettünk, amelyekhez hasonlókat - ilyen rövid idő alatt - évkönyvünk lapjain eddig nem publikálhattunk.

Kaba Melinda

THE WORKS OF RESCUE AND PLANNED EXCAVATIONS CONDUCTED BY THE
HISTORICAL MUSEUM OF BUDAPEST IN THE YEARS 1971-1975 (MELINDA KABA)

In the years 1971-1975 the Historical Museum of Budapest conducted significant works of planned and rescue excavations in the Hungarian capital. Our work is documented not by the high number of the themes published here in the form of brief reports namely 190, but by the achieved results. In the past three years (1973-1975) we had opportunity to strive - not at all times without difficulties - to make the best use of the possibilities for excavations made available by the process of construction after, the liquidation of the old, outdated, single-story buildings of Óbuda. With a budget of several millions, the Executive Committee of the City Council of Budapest granted us so considerable a financial aid, which stands without example in our archaeological research so far. Still, our work was also helped by the various investing enterprises who, for expediting the works of foundations, assumed part of the financial burdens of the excavations.

At the site of the residential settlement to be built we could uncover parts of the legionary camp, of the canabae of Aquincum (No. 16-101), as well as several hundreds of graves of the cemeteries of the ancient capital.

Besides the turning up of the ancient remains of Óbuda, results of similar significance were brought by the medieval research conducted simultaneously (No. 150-183); thus a great part of the 14th century convent of the Clarissa nuns could be uncovered, the research of the queen's castle could be continued (No.150), and excavations were conducted in the area of the one-time Franciscan monastery (No.182). The elucidation of the medieval parts of the building No. 158, Lajos Street (No. 157) was carried on; remains of a medieval dwelling house and traces of a settlement of the Arpadian age were found in Tél Street (No. 162). In Templom Street the remains of St. Margaret's church, dating from the 13th century turned up (No. 166). In the course of the works of renewal of the Zichy residence details belonging to a large-sized medieval building complex came to the surface at No.1, Fő Square. (No. 177)

The research work begun at Óbuda in 1973 was followed in 1974 by the unearthing of the Gothic statues found in the area of the Buda castle. A detailed account on these excavations is to be found in Volumes 3 and 4 of our Yearbook (presently in the press).

The excavations conducted in the Óbuda reconstruction area ranked among the objectives of primary importance, as well as the unearthing of the Gothic statues of the Buda castle; besides similarly significant results were brought by the archaeological research work conducted in prehistoric, Roman, medieval, Migration Period and the Turkish period in other districts of the Hungarian capital.

The remain of the settlement of various ages excavated at Pesthidegkut (No. 2.) can be dated from a period extending from the Early Copper Age to the end of the Early Iron Age. At Békásmegyér (No. 3.) the south-western border of the already known neolithic settlement could be unearthed. Similarly at Békásmegyér (No. 6.) the works of opening up the prehistoric cemetery were continued; the grave-goods of this cemetery contributed to the finds of the Early Bronze Age of the Harangedény-Csepel group and to those of the Late Bronze Age to be classed among the Ha-B period. The number of the uncovered graves amounts to 428. At Soroksár (No. 8.) urn graves turned up which represent remains of the Vatya culture of

the Middle Bronze Age. At Csepel-Szigetszentmiklós (No. 9) seven graves of the Harang-
edény-Csepel group of the Early Bronze Age were unearthed, and at Csepel-Háros (No. 10)
signs referring to an Early- and Middle Bronze Age settlement could be observed in a length
of one kilometre. Similarly in Csepel, at Hollandi Road (No. 12) a part of a settlement similarly
from the Bronze age came to light in the course of sandmining. In Növény Street, Budatét-
ény (No. 13) the saved 76 graves of the widely extending urn cemetery dating from the
Bronze Age can be registered as a new archaeological site.

Apart from the already mentioned Roman excavations conducted at Óbuda, we did re-
search work at the site of the one-time civilian town. We determined the periods of the lines
of shops and portico situated along the north-south main street of the town (No. 111.), and
preceding the reconstruction of the ancient monuments, we conducted verifying excavations
of the eastern wing of the forum (No. 112). Along the northern wall of the civilian town the
excavation - which preceded the presentation of the ancient monument - revealed the parts
of the wall and the moat system. In the area of the industrial railway of Keled Street (No.
118.) ground-plans of buildings could be cleared up which had bordered the road starting
from the western gate of the town.

In the course of the excavations preceding the modernization of the road No. M-11, we
opened up the 105th pillar (No. 113, 114.) of the aqueduct starting from the Roman baths and
crossing the town, as well as further shops of the so-called magazine row in the south (No.
110.).

Outside Óbuda, at Március 15 Square, Budapest, fifth district, we uncovered a section
of the southern wall of the camp dating from Diocletian's age, further two rooms, as well
as brick graves (No. 121), and continued the research of the vicus and auxiliary camp in
Hunyadi János Street, Budapest, eleventh district (No. 122-124). During the works of
reconstruction of the jet bath at Szent Gellért Square (No. 125) we could uncover pit-dwellings
and holes belonging to a Celtic-Eravisian settlement and, in Kende Street (No. 126), we
were able to unearth part of a potter's shop dating from the early imperial period; in Növény
Street in Budatétény (No. 127) we investigated into parts of an as yet unknown Roman settle-
ment.

We could enrich also our collection of the Migration Period, and made valuable obser-
vations while excavating the 74 graves of the cemetery of a German ethnic group at Péceli
Road, Budapest, seventeenth district (No. 130).

In the course of the medieval research conducted outside of the Buda castle the works
of excavating the Dominican monastery at Hess András Square (No. 136, 137) were comple-
ted; in Táncsics Street (No. 139) a section of the town wall, in Fortuna Street (No. 140) the
cellars of two medieval houses were uncovered. In Országház Street (No. 141), we excavated
the foundation walls of the northern tract of the 18th century Franciscan monastery. At
Corvin Square (No. 144.) we unearthed the walls of the presumed Augustine monastery,
further, near the one-time Capuchin monastery in Fő Street (No. 146), we conducted inves-
tigations in to the walls of the medieval building under the bath of pasha Toygun, dating,
from the Turkish period.

On the Budakeszi Street, second district we carried on archaeological research into
the one-time Budaszentlőrinc Pauline monastery (No. 147) and the work of unearthing the
medieval village Nyék, in Szajkó Street (No. 148.).

On the occasion of the excavations of medieval Pest (No. 184 and 185, as well as K.
Melis' study in the present volume), in the course of the archaeological research work into
the walls and gates, the development of the topography of the town could be outlined.

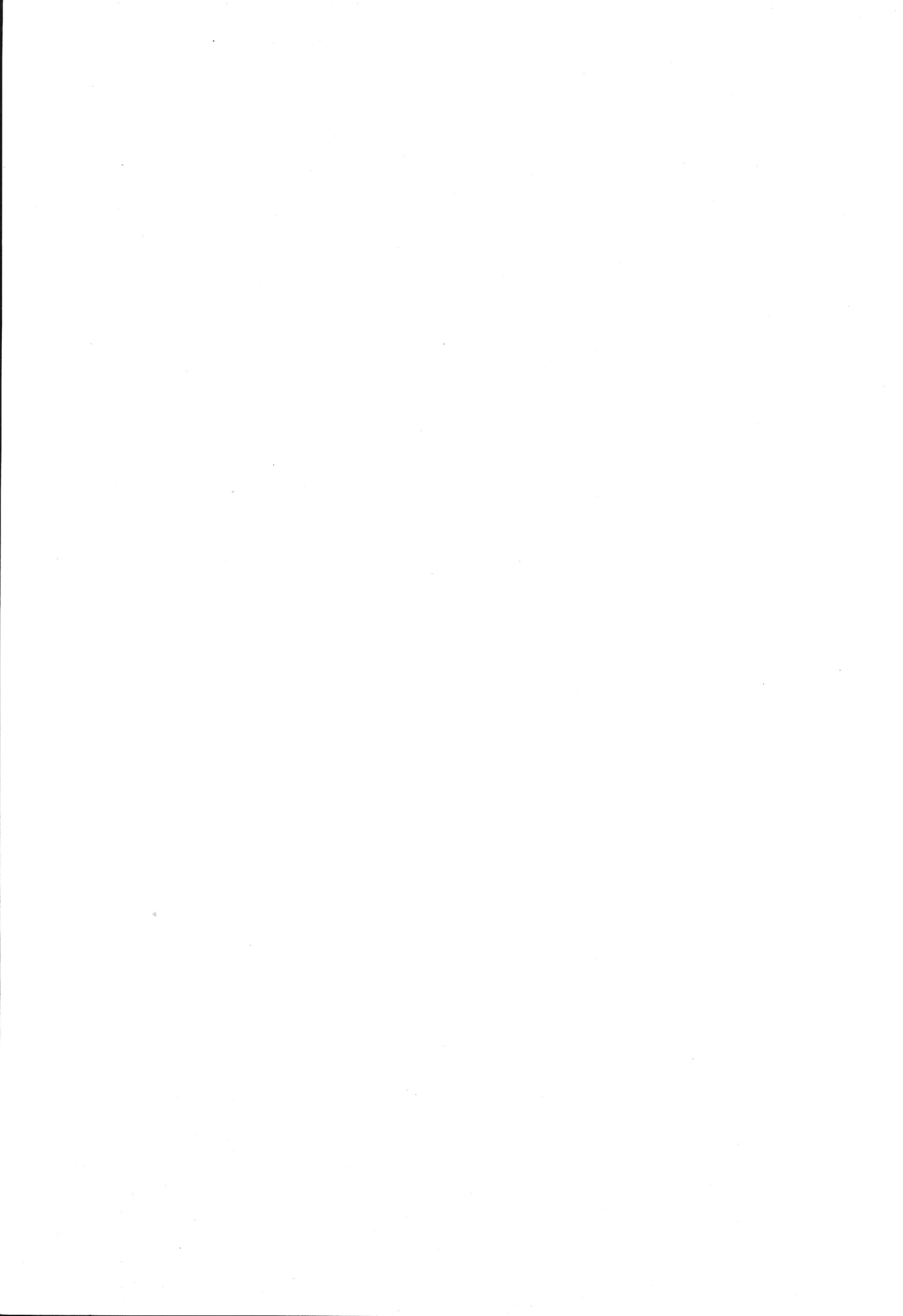
In Kossuth Lajos Street in Rákospalota (No. 187.) the building history of the church of
the church of medieval origin could be cleared up in part; similarly, in Cinkota (No. 188.)
we could follow the remains of the encircling stone-wall dating from the Arpadian age, as
well as the traces of the settlement round the church.

The rebuilding of the one-time Capuchin monastery at No. 30-32 Fő Street (No. 189.)
enabled us to investigate the details of pasha Toygun's bath which stood there. We conducted
works of unearthing a further bath similarly from the period of the Turkish rule in Hungary,
on the occasion of the extension works of Császárfürdő in Frankel Leó Road (No. 190.).

+ + +

Summing up the works of excavation briefly outlined here, it can be stated that during the past five years we could conduct archaeological investigations and achieve results of an order, of which no equal could be published - in so short a time - on the pages of our Yearbook up to now.

(Figures: 100-110, 112-114, plates: 315-353)

СПАСЕНИЕ ПАМЯТНИКОВ И РАСКОПКИ, ПРОВЕДЕННЫЕ БУДАПЕШТСКИМ ИСТОРИЧЕСКИМ МУЗЕЕМ
В 1971-1975 ГОДАХ /МЕЛИНДА КАБА/

Будапештским Историческим Музеем в 1971-1975 годах были проведены значительные раскопки и спасение памятников на территории Будапешта. Нашу работу документирует не только большое число тем, помещенных здесь в форме кратких сообщений /190/, но и сами результаты исследований. За последние три года /1973-1975/ открылась возможность провести последовательные археологические раскопки в Обуде на месте снятых старых, обветшалых одноэтажных зданий. Мы стремились максимально полно исследовать подлежащие строительству территории, что проходило не всегда без затруднений. На проведение исследований Исполком Горсовета предоставил миллионные суммы и этим оказал такую материальную поддержку, которой еще не было примера в ходе археологических исследований. Нашу работу поддерживали также и различные предприятия, которые в интересах ускорения проведения грунтовочных работ брали на себя часть материальных расходов по археологическим исследованиям.

На месте строящегося нового жилого квартала нами раскопана часть военного лагеря и канабэ Аквинкума №№ 16-101/, а также несколько сотен захоронений могильников, расположенных на территории столицы римского времени.

Наряду с открытием памятников римского времени в Обуде, не менее значительные результаты были достигнуты одновременно проводившимися исследованиями по средневековью /№№ 150-183/. Расширились наши познания в отношении поселения XIII века, схема поселения стала вырисовываться более четко. Нами продолжено раскрытие францисканского и кларисского монастырей, расположенных на северной и южной окраинах средневекового города /№№ 182, 150/. Продолжаются исследования крепости королевы № 163/, уточняются отдельные детали средневековых памятников по ул. Лайош дом 158 № 157/, исследуются руины средневекового жилого дома по ул. Тель № 162/, ведется изучение поселения эпохи Арпадов. Нам удалось обнаружить часовню Св. Маргариты XIII века по ул. Темплом. Под домом № 1 на пл. Фё во время реставрации дворца Зичи были обнаружены памятники, относящиеся к крупному строительному комплексу средних веков.

За начавшимися в 1973 году исследованиями в Обуде последовало открытие готических статуй на замковой горе в Буде. Подробное описание этих раскопок содержится в 3-м и 4-м томах настоящего выпуска.

Наряду с первоочередным исследованием территории снесенных зданий в Обуде, раскрытия готических статуй в Будапештском замке, плодотворные результаты принесли также археологические исследования, ведущиеся в других районах города по первобытным эпохам, римскому времени, средневековью, эпохе переселения народов и турецкого времени.

В Пештхидегкуте /№ 2/ обнаружены следы поселения, датируемого различными эпохами, начиная с эпохи меди и кончая концом эпохи железа. В Бекашмедере /№ 6/ были продолжены раскопки древнего могильника, погребальный инвентарь которого относится к чепельской группе культуры колоколовидных кубков эпохи ранней бронзы, а также к эпохе Гальштата А-В. Теперь эти памятники обогатились находками позднебронзовой эпохи. Здесь раскрыто 428 могил. В Шорокшаре /№ 8/ были открыты урновые захоронения, относящиеся к группе Ватя эпохи сред-

ней бронзы. В Чепел-Сигетсентмиклоше № 9. было вскрыто 7 захоронений чепельской группы культуры колоколовидных кубков ранней бронзы. В Чепел-Хароше № 10/ на протяжении 1 км были прослежены следы поселения, относящегося к раннему и среднему бронзовому веку. Опять-таки на о. Чепел, по пр. Холланди № 12/ в карьере по добыванию песка были обнаружены следы поселения эпохи ранней бронзы. В Будатетене по ул. Нёвень № 13/ зарегистрирован новый обширный могильник уровных захоронений бронзового века, 76 могил которого удалось спасти для науки.

Кроме упомянутых исследований римского времени в Обуде, нами исследованы также и некоторые объекты гражданского города римского времени. Уточнены периоды лавочных рядов и портиков № 111/, расположенных по главной улице города, идущей в северо-южном направлении. Были проведены раскопки восточного крыла форума № 112/, которые опередили работы по демонстрации этого объекта. По линии северной стены гражданского города раскопками была раскрыта оборонительная система, состоящая из стен и рва, а также пять пиллеров акведука. Эти памятники также будут демонстрироваться на месте. На территории заводского пути по ул. Келед № 118/ удалось уточнить планы зданий, стоявших по обеим сторонам дороги, идущей от западных ворот города.

Археологическими исследованиями, которые были проведены до работ по усовершенствованию шоссе М-11, было вскрыто 105 пиллеров акведука №№ 113, 114/, идущих от Римских купален и пересекающих город, а также на юге новые магазины так называемого лавочного ряда № 110/.

Кроме Обуды, в V-ом районе Будапешта на пл. 15 Марта был вскрыт отрезок южных стен лагеря эпохи Диоклетиана, два помещения и могилы из кирпичей № 121/. В XI-м районе по ул. Хуняди Янош №№ 122-124/ были продолжены исследования лагеря vicus и auxiliaris. На пл. Сэнт Геллерт во время реконструкции бани нами были открыты землянки и ямы кельтско-эрависского поселения, по ул. Кенде №№ 126/ раскопана часть поселения гончаров раннецезаревской эпохи. В Будатетени по ул. Нёвень № 127/ было обнаружено поселение римского времени, совершенно неизвестное до сих пор.

Коллекция музея по памятникам эпохи переселения народов обогатилась новыми находками, обнаруженными в XVII районе Будапешта, по ул. Пецели № 130/, где было вскрыто 74 захоронения германского могильника.

Вне территории Будайского замка на Замковой горе были закончены раскопки доминиканского монастыря, находящегося на пл. Хелш Андраш №№ 136, 137/. Исследования проводились также на ул. Танчич № 139/, где была обнаружена городская стена, на ул. Фортуна № 140/, где были открыты два средневековых подвала. На ул. Орсагхаз № 141/ был вскрыт фундамент северного тракта францисканского монастыря XVIII века. На пл. Корвин № 144/ были раскопаны стены предполагаемого монастыря августинского ордена, на ул. Фё вблизи монастыря ордена капуцинов под банями паши Тойгуна были обнаружены стены средневекового здания.

Во II-ом районе Будапешта по пр. Будакеши № 147/ нами были продолжены исследования монастыря Св. Павла, и в то же время на ул. Сайко № 148/ проводились раскопки средневековой деревни Ньек.

В результате исследования средневекового Пешта и раскопок городских стен и ворот №№ 184, 185, см. также статью К. Мелиш/ удалось более точно обрисовать топографическое развитие города.

В Ракошпалоте, по ул. Кошшут Лайош № 187/ частично была уточнена история строительства средневековой церкви, также как и в Цинкоте № 188/, где была обнаружена кроме того и стена, а также поселение эпохи Арпадов, окружавшие церковь.

На ул. Фё под домами №№ 30-32 во время перестройки монастыря ордена капуцинов № 189/ были исследованы детали находящейся здесь бани паши Тойгуна. По ул. Франкель Лео во время строительных работ по расширению бани "Часар" № 190/ также были исследованы детали бани турецкой эпохи.

+++

Обобщая археологические работы, о которых мы вкратце упомянули выше, можно считать, что за минувшие пять лет нами проведены крупные исследования и за короткий срок подведены их итоги, подобного чему еще не печаталось на страницах нашего ежегодника.

/Фиг. 100-110, 112-114, рис. 315-353/

ŐSKOR

(1-13. térképszám)

I. kerület

1. Szent György tér 2. A budavári Palota - északi előudvarában 1972-75-ben a középkori ásatások során az alsó rétegekben, a sziklafelszínen nagy számban bukkantunk őskori leletekre. A zömmel 1974-ben feltárt középső-bronzkori teleprész mintegy 1000 m²-en volt követhető. Legjelentősebb leleteink: ép edények, edénytöredékek, csonteszközök, kőeszközök. A teleprész a középső-bronzkorunk korai fázisára keltezhető, a vatyai kultúrába tartozik.

Marosi- Soós Ágnes

II. kerület

2. Pesthidegkut, Dózsa Gy. ut. 1971 őszén leletmentést végeztünk az Aranyárok vízrendszeréhez tartozó Jegénye-patak mentén húzódó dombháton. Az ásatás során kutatóárkainkban több, különböző koru település maradványai bukkantak napvilágra, a rézkortól a korai vaskor végéig bezárólag. Külön figyelmet érdemel egy, a település egyik oldalát lezáró széles védműárok, amelyet kövekkel töltöttek ki.

Az előkerült kerámia anyagban a rézkori balatoni csoport, a korai bronzkori makói csoport, a középső bronzkori vatyai kultúra, valamint a későbronzkori váli kultúra és koravaskor-végi típusok fordulnak elő.

Kőszegi Frigyes

III. kerület

3. Vöröshadsereg utja és Munkácsy Mihály u. sarkán a tervezett békásmegyerei lakótelep szennyvízvezető berendezése épül. A beruházást megelőző leletmentő jellegű kutatást a Fővárosi Csatornázási Művek költségén végeztük el. A területen feltárt régészeti maradványok topográfiai egységet alkotnak az 1930-as években és a később is ásatott békásmegyerei neolitikus telepével. A leletmentés során felszínre került gödrök leletanyagát tekintve úgy tűnik, hogy ez a terület a településnek már a DNy-i szélén helyezkedik el.

Gáboriné Csánk Vera

4. Harrer Pál u. 8-10. számú épületek előtti térségben 1975 őszén római kori kemence feltárása során őskori hulladékgyűjtő került elő. A gödörben gazdag későbronzkori kerámiát leltünk.

Kőszegi Frigyes

5. Laktanya utca 18-30. L. e kötet 416. old.

6. Vöröshadsereg utja 6367 hrsz. 1971-ben folytattuk a korai- és későbronzkori temető feltárását. További 400 m²-en összesen 22 hamvasztásos és 1 csontvázas sirt ástunk ki. A gazdag leletanyagot tartalmazó sírok között is külön említést érdemel a későbronzkori urnasíros kultúra "varázsló" sírja és az első vaskést tartalmazó hamvasztásos sír.

A korabronzkori sírok a harangedény-csepeli csoport körébe, a későbronzkoriak pedig a HA-B periódusba tartoznak.

1972-ben további 400 m²-es felületen 31 sirt tártunk fel, melyek - egy kivételével - hamvasztásos temetkezéseket tartalmaztak. Hét sír a korabronzkori harangedény-csepeli csoportba tartozott. Az urnasírok mellékletei: urnák, fedőtálcák, korsók, bögrék. Az egyetlen szórthamvas sírban, szinte már törvényszerűen, párosával helyezték el a diszitett harangedényeket. A melléklet nélküli, igen rossz állapotban levő csontváz valószínűleg korabronzkori, mely az ásatási terület É-i részén feküdt.

A 23 későbronzkori sír vegyesen urnás és szórthamvas temetkezést tartalmazott. Említésre méltó az egyik sír kőlapokból összeállított kőládászerű szerkezete. A sírokban a korábban már megfigyelt nagyszámú edénytípust találtuk. Kevés bronzmelléklet az urnás és szórthamvas sírokban egyaránt előfordult.

1974-ben az ÁFOR üzemanyag-töltő állomás helyének előzetes feltárása alkalmával 1200 m²-en 24 későbronzkori sirt tártunk fel. Sikertelenül megkíséreltük megtalálni a temető D-i és DNy-i szélét. A sírok csaknem kivétel nélkül szórthamvasak voltak. A sírmellékletek lényegében megegyeztek az előző években feltárt sírok mellékleteivel (sok edénymelléklet, kevés bronz). Figyelemre méltó volt egy sír, melyben ún. varázsszerszöveget találtunk (nyeles küllőskereket, csipkézett szélű ovális és kerek kanalat, nyeles korongot, stb.).

A korábbi években feltárt sírokkal együtt a sírok száma 428-ra emelkedett.

Schreiber Rózsa

X. kerület

7. Jászberényi ut és Kozma utca találkozásánál, a felüljáró környékén, az épülő nyomdák helyén, tereprendezés során a munkások leletekre bukkantak. Gyors értesítésük nyomán bronzkori urnasírokat mentettünk meg. A két sír középső bronzkor-végi koszideri időszakot képviseli. Az egyik urnában peremes bronz balta, bronz tör, kétélű borotva és karikák voltak.

Schreiber Rózsa

XX. kerület

8. Soroksár, Marx Károly ut 235. 1974. márciusában bejelentés érkezett a pesterzsébeti muzeumtól, hogy a Marx Károly u. 235.sz. ház kertjében, vízvezeték számára ásott árokban bronzkori edénytöredékek és bronzok kerültek elő. Ezt követően leletmentést végeztem e helyen, amelynek során hat urnasírt sikerült megmentenem, részben már bolygatott állapotban. A sírokból származó edények és bronzékszerek a középső bronzkori vatyai kultúra maradványai.

Kőszegi Frigyes

XXI. kerület

9. Csepel-Szigetszentmiklós II. ütemű vízvezeték ásása közben az árkozó gép edényeket bolygatott meg. A korlátozott lehetőségek között feltártunk egy korabronzkori gödröt, mely tisztán, önállóan a makói csoport leletanyagát tartalmazta.

Innen É-ra és D-re a harangedény-csepeli csoport 7 sírját, illetve maradványát bontottuk ki. A sírok kb. 1 km hosszan feküdtek: 1 csontvázas, 1 szórthamvas és 5 urnasír került elő. A valódi harangedénycsoportnak nagy temetője, vagy több sírcsoportja lehetett itt. A leletanyag megegyezik a hasonlókoru temetők leletanyagával.

Schreiber Rózsa

10. Csepel-Háros. A Dunaparton, a IV. vizcsőárok területén, gépi árokásással cserepek, csontok kerültek elő. A területen leletmegfigyelést, anyaggyűjtést végeztünk. Az 1960-61-ben végzett ásatási terület D-i széléhez kapcsolódva, kb. 1 km hosszban mutatkoztak korai- és középső bronzkori települési jelenségek. Néhány hulladékgödröt kibontottunk, melyekből a korabronzkori harangedény-csepeli csoport emlékei, illetve a középbronzkori vatyai kultúra leletei kerültek elő. A leletmentés alkalmával előkerült egy avarkori gyermeksisir is (a közelben fekszik az az avar temető, amelyet 1954-ben Cs. Sós Ágnes tárt fel).

Schreiber Rózsa - Nagy Margit

11. Hollandi ut 9 - a Hollandi ut 33/b lelőhelytől É-ra kb. 500 m-re levő - telekről homokot bányásztak 1973. évi leletmentésünk idején, s az ott felszínre bukkanó három gödröt is feltártuk. A leletek megegyeznek a Holland ut 33/b lelőhely anyagával.

Az ásatáson részt vett Bökönyi Sándor és Kriván Pál.

Schreiber Rózsa

12. Hollandi ut 33/b szám alatt homokbányászással a harangedény-csepeli csoport települését bolygatták meg, közvetlenül a Dunaparton. Ezen a vidéken építkezések alkalmával már többször is találtak hasonló koru településeket, ahol a legtisztábban fordultak elő a korszak leletei. A telep megszűnése után megindult homokfeltöltődés kb. 6-8 m vastag rétegben lefedte a korabronzkori települést, anélkül, hogy a későbbi korok népessége ide telepedett volna.

1972-ben két hulladékgödröt tudtunk feltárni, kerámia leletek mellett igen gazdag állatcsontanyag került elő.

1973-ban a fenti területen további 280 m²-en 23 kisebb-nagyobb megközelítően hengeres, lapos aljú gödröt bontottunk ki. A gödrök nagy része települési hulladékot tartalmazott. A kerámiát felülmulta az állatcsontok mennyisége. A leletek között diszitett harangedények töredékei, csont- és agancsszerszámok, retusált kőeszközök (nyílhegy is), továbbá öt rézár került elő. Két gödör a többitől eltérően szertartási vagy áldozati jellegű lehetett. Ezt hangsúlyozzák a gödör alsó részén elhelyezett edények, kő- és agancsszerszámok, amiket agyagréteggel borítottak be. Az egyikből több örlőkő is előkerült. Minden gödör töltelék-földjében nagyon sok faszén törmelék is volt. A feltárt részen két csoportban sok cölöplyukat találtunk. Ezek azonban nem alkotnak szabályos formát. A leletek a harangedény-csepeli csoport körébe tartoznak.

Schreiber Rózsa

XXII. kerület

13. Budatétény, Növény u. 2. 1972 őszén a Kertészeti Kutató Intézet tangazdasága területén a Duna közvetlen szomszédságában lévő dombháton - a felszíni jelenségekből ítélve - széles kiterjedésű bronzkori urnatemetőre bukkantunk. 38 hamvasztásos sirt mentettünk meg, melyek zömmel urnasirok, s középső bronzkori temetőhöz tartoznak.

Néhány korabronzkori szórthamvas temetkezést is sikerült feltárnunk.

1973 augusztusában és szeptemberében folytattuk a temető feltárását. Huszonnyolc újabb hamvasztásos sirt mentettünk meg, részben a nagyrévi kulturához tartozó urnás temetkezéseket.

1974 októberében tíz újabb korai-, illetve középsőbronzkori hamvasztásos sir került napvilágra. A nagyrévi kulturához tartozó szórthamvas, valamint a vatyai kulturához tartozó urnasirok meglehetősen bolygatott állapotban voltak a területen korábban elvégzett földmunkák miatt.

1972 és 1974 között összesen 76 sirt mentettünk meg.

Kőszegi Frigyes

RÓMAI KOR
14-127. térképszám)

II. kerület

14. Muhar u. 18-20. 1974-ben a II. kerületi Muhar utcában, egy lakóház kocsibejáró és garázs alapárkából kelta kori és koracsászárkori leletek kerültek elő. Az árok metszeteiben földberakott fal, kőből rakott tüzelőhely és személgödör mutatkozott. A szomszédos telken több római kori kerámiatöredék került elő, így azon a környéken római kori falusias vagy villatelepüléssel kell számolni.

Németh Margit

15. Zsigmond tér (Lajos u. és Ürömi u. találkozása) 1975-ben, távfűtő vezeték létesítése során, az árokkal metszetében többszörösen megújított ÉD-i irányú uttestet, valamint egy ÉNy-DK-i irányú későbbi uttestet figyelhettünk meg. Az ÉD-i uttest azonos az előző években északabbra több utcában megfigyelt és dokumentált római kori uttal.

Németh Margit

III. kerület

16. Árpád fejedelem utja Az Árpád hid D-i széle alatt 1974-ben az Árpád fejedelem utján, a III. budai főnyomócső árkában egy ÉK-DNy-i irányú vastag fal került elő. Vastagsága nem volt mérhető, de legalább 2 m lehetett. A fölötté lévő árokkalban további, későrómai (IV. sz. -i) falak metszeteit lehetett megfigyelni.

Németh Margit

17. Árpád fejedelem utja 108-tól É-ra. A Vizművesek árka 1974-ben átvágta egy későrómai erődítmény ÉK-DNy-i irányú K-i falának K-i részét. A fal felmenő részére több soros feliratos sirkőtöredéket is felhasználtak. A zokli feletti kevert betöltésből egy sárga mázas fél dörzstál került elő.

A következő esztendőben a fenti későrómai erődítmény további tisztázására kijelöltünk egy felületet. Az előkerült alapfal nagyobb része a K-i metszet alá húzódik. A rábontások a nagyszámu funkcionáló vezetékek miatt nem voltak lehetségesek. Az alapfalból az utolsó 3 kősor maradt meg. Hogy az előkerült alapfal az erődítményhez tartozott-e, a további kutatások döntik el. Az előkerült leletanyag: Drag. 31, 32. típusu rheinzaberni táltöredékek, sűrű Faltenbecher töredékei.

1974-ben a fentebb említett kutatásokról DK-re egy újabb közműárok D-i szakaszában a canabae egyik KNy-i irányú 65 cm belvilágu, kőfalazású csatornájának újabb szakaszát hitelesítettük.

Szirmai Kriszinta

18. Lajos u. 152-158. 1974-ben az É-D-i vizcsőárókban végzett leletmentés során az árok végében római épület két helyiségét figyelhettük meg. Az északibb helyiségnek csak a terrazzopadlóját bonthattuk ki, a helyiség D-i falának egy szakaszával együtt.

Az ehhez D-ről csatlakozó helyiséget jobban megfigyelhettük, a metszetben K-i zárófalát is követni tudtuk. Így egy 5,30 m hosszúságú, három oldalról 60 cm vastag fallal határolt helyiséget állapíthattunk meg. A 2. helyiség D-i zárófalára egy középkori ház fala épült rá. Ugyanehhez az épülethez tartozó K-Ny-i falat bontottunk ki a csatornaárok metszetében az előbbi K-Ny-i faltól 2,10 m-re. Az árok közepén 3,40 m hosszúságú, 55 cm vastag falakkal határolt terrazzos római helyiséget figyelhettünk meg a metszetben. A rétegmegfigyelések szerint K-Ny-i római ut is húzódott a területen.

R. Facsády Annamária

19. Lajos u. 156-158. 1974-ben a Lajos u.-ban egy ÉD-i irányú csatornaárókban egy római épület ÉNy-i sarkát lehetett megfigyelni. Az épület nyugati fala 60 cm vastag volt, hossza 9,70 m hosszú szakaszon volt meg. Az épület nyugati oldalán egy többszörösen megújított ÉD-i irányú római kori ut, északi oldalán pedig egy KNY-i irányú ut húzódott. Az épületrészletek a II.-III. sz.-ra tehetőek.

Németh Margit

20. Lajos u. 160-168. L. e kötet 145-148. old.

21. Lajos u. 160. (Zichy u. sarok) Az AGROBER székházának alapgödrében korábban Bertalan Vilmosné folytatott feltárást a középkori beépítések tisztázása érdekében. Leletmentésünknek 1973-ban az volt a célja, hogy megkeressük annak az ÉD-i irányú római utnak a folytatását, amelynek egy-egy szakaszát a területtől délre (Lajos u.-Tél u. sarok és Lajos u. 154-158. alatt) 1973-74-ben alkalmunk volt különböző közműfektetések során dokumentálni. A római kori ut a modern épület alapgödérének É-i és D-i metszetében mutatkozott, az I. sz. végétől a IV. sz. közepéig használták, burkolatát két ízben felújították. Kb. 6 m széles volt, szegélyét újkori beásásokkal mindkét oldalon megrongálták. Az ut keleti oldaláról bolthelyiségek nyitak; itt is többszöri átépítést tapasztaltunk.

(Az ut nyugati oldaláról nyíló épület leletmentéséről Facsády Annamária irt beszámolót.)

Póczy Klára

22. Lajos u. 165 sz. A területen Bertalan Vilmosné folytatott kutatásokat. A munka során előkerült római kori maradványok leletmentését 1975. július 16-án vettem át, s a munkát július 24-én fejeztük be.

ÉK-DNy-i irányú, 45 cm vastag római falat találtunk, melyet az ÉNy-DK-i középkori fallal részben elbontottak. Ezen a szakaszon a római falnak csak kevés habarcsot tartalmazó alapozását találtuk meg. A felmenő falakat erősen kavicsos habarcs tartja össze, K-i oldalán a vakolatot is megfigyelhettük.

Később építették a falhoz a V alakban elágazó csatornát, melyet terrazzóval béleltek. Alján 1 cm vastag koromréteg volt. A fűtéssel ellátott, megújított épület járószintjét a szelvény É-i részében találtuk meg. A terrazzópadlót a középkori fallal szintén elbontották, így csak a római fal É-i részén figyelhettük meg a fal és a járószint csatlakozását.

Az épülettől É-ra másodlagosan felhasznált sirkőtöredéket találtunk, felirata /F/acien-dum/ c/uravit/ és s/it t/ibi/ t/erra/ l/evis/, a felirat alatt kratérből kiágazó szőlőfürtöket ábrázoltak. A sirkövet kirabolt téglasir fedésére használták fel.

R. Facsády Annamária

23. Óbuda u. 8 - Lajos u. 166 L. e kötet 145-148. old.

24. Lajos u. 166. L. e kötet 145-148. old.

25. Lajos u. 169. L. e kötet 145-148. old.

26. Timár u. 1974-ben a Timár u-ban egy észak-déli irányú római kori uttestet figyeltünk meg. Az uttest minden bizonnyal a Fényes Adolf u. vonalában megfigyelt ÉD-i irányú uttest folytatása. Az utról III. sz-i kerámia került elő.

Németh Margit

27. Fényes Adolf u. 51. 1974-ben a ház pincéjében folytattunk ásatásokat, melynek során a Fényes A. u-i kaputorony K-i párjának egy szakaszát bontottuk ki. A 2,5 m vastagságú fal opus incertum technikával készült, iránya K-Ny. A toronyindítás kibontására a hely adottságai miatt nem kerülhetett sor.

R. Facsády Annamária

28. Fényes Adolf u. 74-76. (Magyar Lajos u. 10-12.) 1973-ban a Fényes Adolf u. és a Kiscelli utca sarkán, egy észak-déli irányú csatornaárokban egy III. sz. végére tehető fal és egy ÉD-i irányú kövezett uttest maradványai mutatkoztak. A fal szélessége 120-125 cm volt. Rendeltetését eldönteni a leletmentés során nem lehetett, egy nagyméretű épület keleti fala, talán kerítésfala volt. (A fal fölé a középkorban egy házat emeltek.)

Németh Margit

29. Fényes Adolf u. 78-80 L. e kötet 137-140. old.

30. Fényes Adolf u. 84-86. Hrsz: 17730., 17727. L. e kötet 71-74. old.

31. Fényes Adolf u. 104/b jelű épülettől északra. 1974-ben a ház homlokzatától 5,50 m távolságra kezdődő É-D-i irányú távfűtési árokban 3 m széles fal került elő. A fal mélységét az építkezés miatt megnézni nem tudtuk, csak irányát és szélességét körvonalaztuk. Az árok északi felében tudtuk a falra rábontani, egy 200x60 cm-es nagyságú blokkal. Az itt előkerült fal szélessége 280 cm volt. A fal nyugati oldalán ujkori téglák kerültek elő a felső rétegben.

Faltechnika: a fal nagyméretű, 28x30 cm, 28x20 cm-es, sárgás színű mészkőből van falazva, ezek egymás mellé szabálytalanul, habarcsos kötőanyagba vannak rakva. A kötőanyag vastagsága 10-12 cm. A habarcsba dunakavicsot mészkőszilánkot is keverték, s egy-egy tégladarab is van a falban. A faltető legmagasabb pontja a mai felszíntől 50 cm mélyen van, a falmagasság 110 cm. A fal keleti oldalán a mai felszíntől 100-130 cm rétegben jellegtelen szürke anyagú kerámia betöltés, peremes téglák töredékei, s egy nagyméretű imbrex került elő.

A fal keleti oldalán a faltechnika a következő: a felső sor szabálytalanul rakott kövekből áll, magassága 30 cm, alatta habarcsos leöntés következik, ez alatt kváderkövek (58x30 cm) majd szabályosan falazott rész következik. A fal alapját kiásni 1974-ben még nem állt módunkban.

A kváderkövek hosszúsága 100 cm, a kváder alatti kősort 130 cm mélységben tudtuk feltárni. Ebben a szintben vörös égett, hamuval kevert agyagréteg látható. A fal keleti szélétől 60 cm távolságra, az árok É-i falában keleti irányú fal van, mely 40 cm magas, a metszetben faszenes, tégladarabokkal kevert réteg látható.

Az É-D-i fal keleti oldalán 2 m hosszúságban rábontottunk. A déli metszet a következő: a mai szinttől -130 cm-re agyagos sáv helyezkedik el, 12 cm szélességben, melyben elszór-

tan kisebb tégladarabok is vannak, faszénnel keverve. Alatta döngölt réteg következik, 30 cm vastagságban. A keleti saroktól 90 cm-re, ezen a szinten kezdődik a sárga, homokos beásás, mely után 40 cm szélességben kötörmelékes réteg következik. Erre van az É-D-i irányú kváderes fal ráépítve.

A fal nyugati oldalán is lemélyítettünk. A fal tetejétől 90 cm-re VALENTINIANUS bélyegű imbrex és VALP töredékű téglatöredék került elő. A 90 cm magas, 280 cm széles felmenő fal alatt koszorus sirkő volt beépítve.

Parragi Györgyi

32. Kiscelli u. L. e kötet 177-180. old.

33. Kiscelli u. 6-8. L. e kötet 153-158. old.

34. Kiscelli ut 15-25. 1972-ben a lebontott házak telkén, az egykori házudvarokon keresztül huzott kutatóárkokban, 1 m mélyen, római kori ut maradványa jelentkezett, tengelye É-Ny-i irányú.

A 21. sz. ház telkén ÉD-i, kőágyon nyugvó, habarcsból alakított római vízvezetékét értünk el.

Zolnay László

35. Templom u. 1974-ben a Templom utcában K-Ny-i irányú gázcsőárok ásása közben római falmaradványok kerültek elő. A fal ÉNy-DK-i irányú volt. A fal dunai hordalékos sárga homokra volt alapozva, ezután döngölt agyagrétegben nagyméretű szabálytalan alakú kövek vannak beépítve. A döngölt agyagréteg 27 cm vastag, a köves agyagréteg vastagsága 77 cm mély. E fölött habarcsba rakott kősor következik, majd kisebb kövek vannak habarcsba rakva. A felmenő fal nagyméretű kövekből van falazva. A fal vastagsága általában 2 méter, külső felén vakolás nyomát figyelhettük meg.

A falazás módjából arra következtettünk, hogy egy római erőd maradványaival állunk szemben.

A további ásatást Facsády Annamária végezte.

Parragi Györgyi

36. Óbuda u. - Templom u. L. e kötet 145-148. old.

37. Templom u. déli fele. (Katolikus plébánia templom mellett,) 1974-ben a plébánia templommal párhuzamosan gázcső árkot huztak, melyben falmaradványok kerültek elő. Csorba Csabával rábontást végeztünk, hogy a falak irányát megállapíthassuk.

A templom bejáratától Ny-ra középkori kápolna falai kerültek elő. A középkori apszis keleti és nyugati felén vastag egyszintben huzódó római kori omlási réteget figyeltünk meg, melyben főleg imbrexek, tetőfedő cserepek és tegulák kerültek elő nagy számmal. Az omlási rétegben előkerült FRIGERIDUS dux bélyegű tegula, egy másik téglán LEGIAD bélyegző volt. Az omlási réteg jellegénél fogva egy nagyobb épület pusztulási rétege lehetett, melyet Frigeridus bélyegű téglá pontosan meghatároz.

Ez az omladékos rész a középkori faltól 100 cm mélységben helyezkedik el, tehát az omladékos rész alatt kell lennie az épület alapfalának. A római omladékos réteg elbontása alkalmával nagyon sok kerámia-töredék került elő, köztük sigilláták, szürke engobos tálak, piros festésű csészék töredékei. Az omladékos réteg alatt jelentkező fal technikája, falazása római jellegű, ennek alapján feltételezhető, hogy a középkori kápolna építésénél római épület falát használták fel, a római épületet alakíthatták át.

A középkori kápolnafal keleti oldalán Ny-K-i irányu római fal húzódik. Alsó kősorai nagyméretű lapos kövekből álltak, melyet földbe raktak. A következő kősor nagyobb méretű szabályosan rakott kövekből áll, melyet habarcsba raktak. Ezt a szintet kb. 10 cm vastag habarccsal öntötték le, ennek a szintjében jelentkezik az apszis fala mellett a téglatörmelék réteg. Az omladékos réteg a katolikus templom fala alá húzódik. A Ny-K-i fal szélessége 60 cm. A fal elbontása után egy Ny-K-i irányu, lapos kövekből kirakott uttest jelentkezett.

A Ny-i falból déli irányban egy másik fal ágazott le, melyet 250 cm hosszúságban tudunk kibontani. További feltárást a gázcsőárok akadályozta. Falrakási technikája azonos a Ny-K-i irányu falával.

Ny-K-i irányu falra egy oltártábla volt ráépítve, melynek hossza 83 cm, vastagsága 27 cm.

Parragi Györgyi

38. Tanuló u. 2. 1974-ben a ház pincéjében végzett leletmentés során a későrómai erőd falának egy rövid szakaszát bontottuk ki az É-D-i árokban. A fal vastagsága 3,20 m, D-i oldalán egy korábbi, 60 cm vastag falat találtunk. E korábbi falhoz kapcsolódó agyagos járósíntet is megfigyelhettük a metszetben.

R. Facsády Annamária

39. Szőlő u. 70-74. Hrsz: 17207., 17093. L.e kötet 71-74. old.

40. Váradi u. 1975-ben a Vörösvári ut SZTK épülete mögött, vízműárok ásásából került elő egy oltárkő IOM-nak szentelve (BTM Lsz. 74. 7. 7.) melyet Aur. Florianus beneficiarius consularis állított, és egy sirkert dombormű töredéke (BTM Lsz. 75. 7. 8.) álló Genius alakjával. A kövek eredeti előkerülési helyét a helyszínre menve már megállapítani nem lehetett.

Pető Mária

41. Reménység u. 3-5 sz. előtt a távfűtési árok É-i és D-i metszetében, 1973-ban, egy ÉNy-i-DK-i irányu római uttest maradványa került elő. Korhatározó lelet nincs.

Szirmai Krisztina

42. Vörösvári ut 42-44. L.e kötet 113-120. old.

43. Polgár tér - Fényes A. u. sarok. L.e kötet 11-26. old.

44. Föld u. L.e kötet 11-26. old.

45. Gyűrű u - Pacsirta u. L.e kötet 11-26. old.

46. Pacsirta u. 14-16¹. Óbuda újjáépítését megelőző régészeti feltárás során a legio tábor D-i főkapujának múlt évben megkezdett kutatását folytattuk. A porta principalis dextra Ny-i kaputornyának külső zárófalát, É-i részében erősen kiszedett állapotban, kerekén 11 m hosszán ástuk ki. A toronyfal D-i szakaszán a felmenő falrész kváderkövei is megmaradtak. Falvastagság: 184-185 cm. A külső toronyfállal szervesen összeépült táborfal, amelynek felmenő falrésze ugyancsak nagyméretű kváderkövekből épült. A torony- és a táborfal küloldalához a közel 2 m széles "Berma" csatlakozik. Szorosan a "Berma" D-i szélétől indult a tábor védő árka, amely egyetlen nagyméretű fossa. A védőárok szélessége megközelíti 10 m-t, összeszűkülő alja pedig a jelenlegi felszín alatt 552 cm-re húzódik. A védőárok I

oldalát két izben megújított és 9,6 m széles kikövezett uttest kíséerte. A legkorábbi uttest építési korát megadja a Resatus-kör edényanyaga, többek között egy levélbélyeges tál, amelyet az uttest legalsó kövei alól szedtünk ki. Az uttestet a III. és IV. sz. -ban 1-1 alkalommal megújították. A felső időhatárt jelzi az uttest felső kavicsos rétegéből szép számmal előkerült mázas kerámia. A legios tábor D-i védműveire merőlegesen húzott szelvényünk É-i felében a táborfalat kiszedett állapotban találtuk. A táborfal belső oldala mentén előkerült azonban annak a habarcsba ágyazott kétágu vízvezetéknek a maradványa, amelyet korábban már a Gyűrű utcában megtaláltak. Tisztázhattuk a vízvezeték vitatott korát: a IV. sz. -ban létesült. É-i szomszédságában a via sagularis D-i szegélyét is elértük. E belső utvonalat is két izben megújították. A feltárt felületekről előkerült leletanyag nyomán a legios tábor rendeltetésszerű használata a IV. sz. végénél későbbi időkben már nem követhető.

Munkatárs: Szirmai Krisztina

Nagy Tibor

¹ Nagy Tibor ásatási jelentése azonos a Régészeti Füzetek I. 25. 1972. 26. old-n megjelent szöveggel, tekintettel arra, hogy az ásató időközben megvált a muzeumtól. (Szerk.)

47. Korvin Ottó tér 5. sz. háztól K-re, 1972-ben (a Zichy kastély D-i falától D-re) egy ÉNy-DK irányú szennyvíz-csatorna-árok mélyítésénél a római kori szürke téglatormelékes kevert rétegből egy COH(ors) VII B(reucorum) téglabélyeg, FORTIS mécses került elő, mely a betöltés korát II. sz. elejétől a III. sz. 2-3 évtizedéig datálják.

Római falak és padlószintek maradványai itt nem jelentkeztek.

Szirmai Krisztina

48. Polgár u. L. e kötet 79-86. old.

49. Tavaszi u. 1-11. sz., 1974-ben a vízcső-árok Ny-ról átvágta a Traianus-Hadrianus kori legióstábor vizesárkának egy részét és az 1,85 m széles K-i táborfalat. A továbbiakban a csatorna-árokban II-III. sz. -i, IV. sz. -i épületek maradványai kerültek elő a hozzátartozó szintekkel együtt és egy DNy-ÉK irányú vízvezeték újabb szakaszát bontottuk ki.

Szirmai Krisztina

50. Hidő utca-Tavaszi u. sarok. 1975-ben egy KNy-i irányú gázcső-árok aknarészében két periódusu falmaradványokat hitelesítettünk a hozzátartozó szintekkel együtt.

Érdemleges lelet nem került elő.

Szirmai Krisztina

51. Szentendrei út 2-6, 1975-ben az M-11 út tervezett nyomvonalában 2 m szélességben és 44 m hosszúságban II-III. sz. -i épületmaradványokat padlókkal, KNy-i irányú uttesteket téglalapos csatornával és későrómai épületek alapfalait tártuk fel.

Az ujkori bontási rétegből napvilágra került faragott kőemlékek közül egy nagyméretű, gondosan kidolgozott mészkőből faragott Jupiter fejet említhetjük meg. A II-III. sz. -i épületek a principiától É-ra húzódó barakkokhoz tartoznak.

Szirmai Krisztina

52. Szentendrei út. Az M-11-es út korszerűsítésével aktuálissá vált feltárások során 1975-ben a Szentendrei út nyugati házsora előtt húzott ásatási árkokban előkerült az a nagy KNy-i irányú gyűjtőcsatorna, amelyhez tartozó szakaszokat 1974-ben és 1975-ben már feltártunk a Harrer Pál utcában és a Kő utcában. A csatorna az északi táborfal közelében húzódott. A táborfal és a hozzá tartozó fossák ásatására csak az 1976 év folyamán kerülhet sor.

Németh Margit

53. Polgár u. - Kórház u. sarok, L. e kötet old.

54. Kórház u. 7.¹ Az U-alaku udvar Ny-i oldalát szegélyező lakóház pincéjében feltártuk a legiós tábor K-i főkapuja D-i tornyának Ny-i zárófalát. Az alapfal átlagos szélessége 190 cm. A kaputorony nem egyenes, hanem polygonális záródású. A kaputorony D-i falrészének egyik szakasza is előkerült, a kapunyíláson átvezető uttest maradványával. Az uttest felső burkolása nagyméretű kőlapokkal történt. Az É-i kaputoronyból, a terület beépítettsége miatt, egyelőre csak kisebb falszakaszt áshattunk ki.

Nagy Tibor

1. Régészeti Füzetek I. 26. 1973. 32. old.

55. Kórház u. 7. L. e kötet 79-86. old.

56. Kórház u. 9. sz. Az iskola pincéje alatt egy KNy-i irányú 70 cm széles habarcsba rakott alapfal jelentkezett 1973-ban.

Szirmai Krisztina

57. Kórház u. 8-10. számmal szemben (202. épülettől D-re) 1973-ban két É-D-i irányú árokban római uttest maradványt (teteje Atszf 103, 39), továbbá korai épületek falmaradványait tártuk fel a megfelelő, padlószintekkel. Kórhatározó lelet nem jelentkezett.

Szirmai Krisztina

58. Kórház u. 18-38. ill. Vörösvári ut 3-15. L. e kötet 91-108. old.

59. Kórház u. 37. L. e kötet 91-108. old.

60. Vörösvári ut 1-től K-re. L. e kötet 91-108. old.

61. Vörösvári ut 20-22. L. e kötet 113-120. old.

62. Vörösvári ut 81. A lebontott ház telkének ÉNy-i felületén, 1971-ben a távfűtési árokban -250 cm mélységből egy nagyméretű tegulákkal lefedett ÉK-DNy irányú téglasir került elő. Mellékletek: egy Aurelianus antoninianus, és egy tipikus, későrómai szürke bögre.

A sir az u. n. Emese utcai későrómai temetőhöz tartozhatott.

Szirmai Krisztina

63. Szentendrei ut 10. 1973-ban a KNy-i irányú távfűtési árokban terrazzopadlós és hypocaustumos, téglapadlós helységek alapfalai kerültek elő. A téglák közé tabula ansatas keretben LEG I PF és sima keretben LEG II AD bélyegeseket is felhasználtak.

Ezek az épületmaradványok a principiától ÉK-re huzódó tisztalakások helyiségeit képezhették.

Szirmai Krisztina

64. Miklós utcától K-re 1972-ben az új, u.n. 201.sz. épület K-i frontja előtt az Akác köztől D-re húzott 136,25 m hosszú szennyvizcsatorna-árok átl. 1-1,50 m szinten átl. 1,10 m széles, KNy-i irányú, és ezen a szinten ÉD-i irányú falakat és több terrazzo és téglapadlót vágott át. Ezenkívül a metszetekben több KNy-i irányú, többretegű uttest-maradvány is mutatkozott. (Az egyik uttest alsó részéből Antoninus Pius érme került elő.) E szennyvizcsatorna-árokból DK felé nyitottak egy 68,60 m hosszú elágazást, amelynek metszeteiben ismét falmaradványok, terrazzopadlók, ÉD-i irányú uttest-maradványok és korábbi beásások jelentkeztek az említett szinteken. E földmunkák által érintett területen már a tábor tisztalakásai és a közöttük húzó utak maradványai kerültek napvilágra.

Szirmai Krisztina

65. Szentendrei ut 96-98.

A terület D-i részén az elbontott római kori épületnek csak alapfalait tudtuk megfigyelni. A kutatás elsősorban a rétegtani megfigyelések szempontjából volt eredményes. A metszetben két vastag égésréteget figyelhettünk meg, valamint egy K-Ny-i irányú sóderalapozású utat.

Az É-i részen nyitott szelvényben egy szintén K-Ny-i ut két oldalán felépült, többször módosított épületeket találtunk. Az ut É-i részén a legkorábbi épülethez tartozó K-Ny-i és É-D-i falsarokra épült egy ugyancsak K-Ny-i irányú, de az előbbinél vastagabb fal.

Az ut D-i oldalán az épületnek két helyiségét is megfigyelhettük. A terület leégése után az utat megjavították, s az épületeket továbbra is használták. A legkésőbbi épületek nem teljesen azonosak a korábban felépültek alaprajzával, s úgy tűnik a K-Ny-i utat sem használták már a legkésőbbi periódusban.

R. Facsády Annamária

66. Miklós u. 1-3. 1973-ban a KNy-i irányú távfűtési árokban korai járósínteket, több periódusú falmaradványokat, késői kőlapos aljjal rendelkező csatornákat vágta át. Kőfalas, és téglalapos csatornák kb. 12 m hosszú szakaszait is kibontottuk. A felhasznált tegulák LG II AD PF lábbélyegzősek voltak. A csatornák betöltéséből OCTAVI és CRESCES bélyeges firmamécsesek kerültek elő a korabeli házikerámiával együtt.

Szirmai Krisztina

67. Vöröskereszt u. - Miklós u. L. e kötet 11-26. old.

68. Vöröskereszt u. - Harrer Pál u. - Kórház u. 7-9 - Polgár u. L. e kötet 79-86. old.

69. Harrer P. - Vöröskereszt u. L. e kötet 11-26. old.

70. Vöröskereszt u. 17-21 és 14-20. L. e kötet 233-240. old.

71. Vöröskereszt u. 14. L. e kötet 11-26. old.

72. Vöröskereszt u. 4-8. sz.-mal szemben 1972-ben az uttest nyomvonalában egy KNy-i irányú szennyvizcsatorna-árok Ny-i végében egy NyK tájolású későrómai téglasir került elő. A sir egyik teguláján (QVADRIBVR (GIVM) bélyeg volt. A sir felett és ettől K-re egy ÉD-i irányú római uttest maradványa került elő a felszín alatt - 70 cm-n. A római uttól K-re, de csak az É-i metszetben 1,60 m széles kiszedett fal nyoma mutatkozott.

Korhatározó lelet nem került elő.

A fenti jelenségek a tábortól K-re húzódnak.

Szirmai Krisztina

73. Vöröskereszt u. A korábbi lakóépületek szanálását követő építkezést megelőző terv-ásatás célja a legios tábor K-i, praetoria-frontjának kutatása volt. A K-Ny-i irányban kijelölt 45 m hosszú szelvény K-i végében egy izben megújított É-D-i irányu uttest került napvilágra, amelyet római kori beásások bolygattak. Az egyik beásás betöltéséből kisebb vas szerszámlelet darabjait szedtük ki. Az uttest Ny-i szélétől Ny-ra egyetlen nagy fossa indult meredek lejtésű eszkárp és enyhébb rézsüvelfutó kontra-eszkárp résszel. A fossa lekerített alját a jelenlegi felszín alatt 551 cm mélyen találtuk meg. Tégladarabok, alakatlan vasrögök, szürke szemcsés fazék töredéke és üvegporhár darabjai feküdtek a legalsó iszapos betöltésben. Szorosan a védőárók Ny-i szegélye mellé épült a táborfal, átlag 185 cm vastagságban. A felmenő falrész puha homokkövekből gondosan faragott kváderkövei 2-3 sorban megmaradtak. A táborfal belső oldalát a közel 5 m széles via sagularis kísérte. E belső utvonalat a későrómai időkben felhagyták. A szelvényünkben feltárt felület ujabbkori elplanirozása alkalmával, földdel együtt faragott római épülettárgyakat, párkányokat, pillérfejezeteket hordtak ide az akkor még terepmélyedésként látható fossa elegyengetéséhez.

A Vöröskereszt u. és Akác köz között, a Harrer Pál utcával párhuzamosan húzott csatornaárók D-i szakaszán, leletmentéssel tisztáztuk a táborfal egyik szakaszát, a fal belső oldalához épült négyszögű toronnyal együtt.

Munkatárs: Szirmai Krisztina

Nagy Tibor

1.

Régészeti Füzetek, I. 26. 1973. 35.

74. Harrer Pál u. 8-10. A lebontott házak helyén végzett középkori ásatás során (Bertalan Vilmosné ásatása) előkerült a keleti táborkapuból kivezető ut és kőfalas csatorna folytatása. Ugyanitt, az ásatási árkok metszetalain több római kori járósínt és utréteg volt megfigyelhető.

Németh Margit

75. Harrer Pál u. 12. 1974-ben a Harrer Pál u. 12. sz. ház keleti oldalánál a legiostábor keleti falának egy szakaszát tártuk fel. Iránya ÉK-DNy, vastagsága 195 cm, keleti oldalát kváderburkolat borította és 3-10 cm vastag kőporos színt csatlakozott hozzá.

Németh Margit

76. Harrer Pál u. 12-24. L. e kötet 233-240. old.

77. Harrer Pál u. 12-24. sz. előtt (18319-18320. hrsz.) 1975-ben a Németh Margit által feltárt ÉK-DNy irányu későrómai erődfal további É-i futását kb. 29 m hosszán tudtuk követni, melyet korábbi különböző irányu uttestekre alapoztak. E későrómai erődfaltól Ny-ra és K-re 11 sirt bontottunk ki.

Szirmai Krisztina

78. Harrer Pál u. 20-22. L. e kötet 61-66. old.

79. Harrer Pál utca és a Vöröskereszt utca sarka (az u. n. 205. épülettől D-re) 1974-ben a távfűtési árok KNy-i irányu szakasza átvágta KNy-i irányban egy 3 m belvilágu helyiség alapfalait és a hozzátartozó terrazzopadlót.

A távfűtési árok ÉD-i irányu szakaszának metszete szerint az előző helyiséghez egy 2,5 m belvilágu helyiség csatlakozott. A távfűtési árok további KNy-i szakaszának É-i metszetében egy többrétegű, megújított, KNy-i irányu uttest maradványait rögzítettük le.

Szirmai Krisztina

80. Laktanya u. 14-34. 1974-ben a III. ker. Laktanya utcában a III. budai főnyomócső ásásakor több nagykiterjedésű épület maradványait figyeltük meg. Az épületek a III-IV.sz.-ból származtak, s többszörös átépítés volt megfigyelhető. Egy, a III.sz. végére a IV.sz.-ra tehető edényégető kemencét kiemeltünk és Aquincumba szállítottunk. Az épületek rendeltetését pusztán a csatornaárokban feltárt falak alapján nem lehetett eldönteni, de annyi valószínű, hogy a szemben lévő laktanya alatt a feltárt díszes épületegyüttessel voltak összefüggésben. Az előkerült épületrészletek lényegesen nagyobb arányú, díszesebb építkezésre engednek következtetni, mint amilyen a canabae déli részében figyelhető meg. Így a Laktanya u. 14-18.sz. között feltárt épületrészleteket több periodusu falfestés (geometrikus mintájú, márványberakást utánzó falfestmények) és egy sérült állapotban megmaradt egyszínű fehér mozaikpadló díszítette.

Ugyanitt, a Laktanya utca 18-30. közötti szakaszán a legalsó római kori építési rétegek alatt őskori hulladékgödrök kerültek elő.

A Laktanya u. 28.sz. alatt pedig az árok Ny-i metszetsfalában XIV.sz. -i kemence mutatkozott.

Németh Margit

81. Hajógyári rkp. 36-38. 1974-ben a III. budai főnyomócső ásásakor a Hajógyári rkp. 36-38.sz.-nál falfestményekkel díszített többszöri átépítést mutató épület falai és terrazzo padló kerültek elő.

Németh Margit

82. Laktanya u. 27-33. 1973-ban a házak előtt az uttesten a csatornázás során különböző periodusu KNy irányú fal és többretegű uttest maradványai kerültek elő megfelelő szintekkel együtt. Az utca É-i végében egy helyiség apszisos zárófala is előkerült. Korhatározó leletet nem találtunk.

Ezen a szakaszon a Traianus-Hadrianus-kori tábor K-i frontja előtti canabae épületei húzódnak.

Szirmai Krisztina

83. Laktanya u. 34-38. sz. előtt 1974-ben több periódust képviselő KNy-i irányú falmaradványokat, többretegű uttestet, és kőfalas csatornát találtunk a Vizművesek árkában. Az egyik KNy-i irányú 1,40 cm széles falfűtést mutató falat később D-ről megerősítették egy 1,40 m széles fallal. Ettől 12 m-rel északabbra jelentkezett egy ÉK-DNy irányú 95-100 cm széles alapfal, melytől É-ra 3 m-re indul a 8,85 m széles fossa.(315.kép). A fossa felső betöltéséből zöldmázás dörzstálak töredékei kerültek napvilágra.

A továbbiakban, ettől É-ra egy későrómai épület fűtőcsatorna rendszerét és ettől É-ra egy megújított, többretegű igen vastag uttestet sikerült dokumentálnunk.

Szirmai Krisztina

84. Óbudai rakpart 35-39.sz. alatt, 1973-ban az uttesten a csatornázási munkák során több periódust képviselő falmaradványok, szintek kerültek elő. Az egyik pusztulási rétegből BR AN bélyegű téglatöredék került napvilágra. Ezenkívül egy DNy-ÉK irányú 10,20 m hosszúságban egy téglalapos, kőfalas csatornaszakaszt is kibontottunk, melynek tegulái között LEG II AD bélyegset is felhasználtak.

Szirmai Krisztina

85. Laktanya u. - Kő u. - Hajógyári rkp. - Vöröskereszt u. által határolt terület 1974-ben a III., Kő u.-ban (a Laktanya u.-i u.n. praetoriumtól délre) a III.budai főnyomócső ásásakor egy KNy-i irányú nagy szennyvízgyűjtő csatorna került elő. A leletmentés során a csatornának mintegy 45 m-es szakaszát tártuk fel. A csatorna két fala 60-65 cm vastag volt,

belső szélessége 75 cm, mélysége 95 cm. Alját nagyméretű kőlapok bélelték. Fedlapjainak átlagos mérete 1,20 x 1,50 x 2,00 m volt. A csatorna északi és déli oldalán több szennyvíz-befolyót tártunk fel, néhányat tisztítóaknával. Ezek a befolyók részben a csatornától északra már korábban feltárt épületrészhez tartoztak, másrészt a délre lévő, 1974 nyarán megtalált, még ismeretlen rendeltetésű középület csatornarendszeréhez tartoztak. A főcsatorna a legióstábor irányából vezette a szennyvizet. A benne talált bélyeges téglák többsége a coh. VII. Breucorum csapattesté.

1974. és 1975. nyarán, a csatornarendszertől délre, a 18365-367. hrsz.-u telkeken folytattunk feltárást, amelynek során nagyméretű középület helyiségei, többek között egy elliptikus helyiség, fürdőmedence, hypocaustum rendszer jó állapotban lévő maradványai, udvarrészlet, porticusfal, csatornarendszer maradványai kerültek elő. Az ásások során előkerült a hajógyári kratér egy, már ismert darabja, Bacchus ábrázolásával. Az alaprajz tisztázása és a már mutatkozó korábbi periódusok vizsgálata további ásást igényel. 1975. október-decemberében ugyanezen a területen, az említett középülettől délre (18361-364 hrsz.) középkori telepnymok és későrómai épületmaradványok kerültek elő. A középkori kutatást Altmann Julia végzi.

Németh Margit

86. Sorompó u. - Folyamór u. 1-3. helyén. 1975-ben É-D-i irányban 15 méter, É-Ny-i irányban 27 méter kutatóárkot húztunk, melyben a következő megfigyeléseket észleltük.

Az É-D-i irányú árokban előkerült egy É-D-i irányú, 100 cm széles fal. A fal nagyméretű kövekből földbe volt rakva, alapját hamus agyagos szintre rakták. A fal 100 cm magasságban maradt fenn, egy részét újkori pincével szétbontották. A fal 270 cm-es szakaszánál egy keleti irányú, hasonló szélességű fal ágazott le. Ezt a falszakaszt 70 cm hosszúság után szétszedték, de a K-Ny-i árokban a kiszedett fal helyét megtaláltuk. A két fal egy terrazzó padlós, hypocaustumos helyiséget határolt körül.

Az É-D-i irányú fallal párhuzamosan csatorna haladt. A csatorna falait kőből rakták, alját és tetejét peremes téglákkal fedték le. A téglák habarccsal voltak a csatorna falához erősítve. A csatorna hamus, faszénnel kevert földre volt alapozva. A téglákon a LEG II AD korai bélyegtipusai fordultak elő. A csatorna teljes szélessége 100 cm volt, a belmérete 48 cm, a külső falak magassága 68 cm.

A fal nyugati oldalán húzott metszetben több rétegű átégett agyagréteg volt. A fal és csatorna között vastag hamus réteg húzódtott.

A K-Ny-i árokban több helyiséghez tartozó kiszedett fal maradványát figyelhettük meg.

Parragi Györgyi

87. Folyamór u. 14. szám alatt az Ecetgyár területén római villa részletét tártuk fel.

Az 1. számú helyiség padlóját mozaikkal burkolták. A mozaik szélén szalagfonatos csavart dísz fut körbe, melyet sárga, sötétszürke, s piros sávok kereteznek. Ezen belül szalagfonatos medaillonban különböző állat alakok, ló, birka, madár, szarvas, ugró tigris láthatók. Az embléma hiányzik. A mozaik igen finom kövekből van kirakva.

A padlót vastagon borították a lehullott stukkótöredékek, melyek nagyméretű szülőfürdőkből, szőlőlevelekből, féloszlop töredékekből álltak. Előkerült három puttó fej is. A töredékek mennyiségéből arra következtetünk, hogy a stukkó díszítés az egész falfelületet beborította. A határoló falak lábzati részét falfestmény borította. A mozaikot a II. sz. közepére helyezzük.

Ezt a helyiséget a IV. sz.-ban egy K-Ny-i irányú fallal leszűkítik, ugyanakkor a fal egy részét elbontják, ezzel átjárót nyitva a 2. számú helyiségbe. A 2. és 3. számú helyiség padlóját geometrikus mintájú mozaik borította. A falakon mindenütt megvan a vakolás, mely kétrétegű, s mindkét helyiséget egyformán festették ki.

A 1. számú és 2. számú helyiség válaszfala vert agyagból készült, ezt is fresko díszítette. Az épület déli irányban még folytatódik.

Parragi Györgyi

88. Folyamőr u. 16. 1974-ben a Folyamőr u. 16. szám alatt, az Ecetgyár területén római villát tártunk fel. A VIII. 17-IX. 1. -ig tartó ásátás célja a terület római kori beépített-ségének megállapítása volt.

A lebontott ház helyén huzott 6x7 m-es blokkban három helyiségből álló épület részlete került elő. Az épület É-D-i irányban haladó fő falát, 5 méter hosszúságban bontottuk ki. Ebből a falból, 280 cm-nél, kelet felé egy osztó fal ágazott le. A falakat lapos kövekből föld-be rakták, fal vastagság 50 cm, illetve 30 cm.

A padlót sóderes leöntés fedte.

Az É-D-i irányú fal és blokk Ny-i fala közötti betöltésből sok kerámia töredék került elő, köztük egy Resatus tál töredéke is. A kerámiaanyag a II. sz. elejére keltezhető. A fal ÉNy-i sarkában, 40 cm vastagságban egymásra omlott falfestménytöredékek feküdtek, melyek egy másik helyiséget diszithettek, melyet a még álló gyárépület miatt kibontani nem tudtunk. A falfestmények kvalitásos darabok, közülük megemlítjük az élénk piros festéssel készült töredékeket, a márványozás technikájú, s a kandelláberes darabokat. Előkerült egy férfi alakot ábrázoló töredék is.

A gyárépület lebontása után az ásátást tovább folytatjuk.

Parragi Györgyi

89. Buvár u.¹ Csatornaárok ásásakor, 1973 áprilisában, római kori épületmaradványokat vágtak át. Az augusztus közepéig tartó leletmentő ásátás során nagyméretű, három építési periódust mutató, a II. sz. második feléből és a III. sz. elejéről származó nagyméretű épületet sikerült részlegesen feltárni. Az eddig napvilágra került több mint 500 m² alapterületű részen 9 terrazzopadlós és egy téglapadlós helyiség van, helyenként 1 m-en felüli magasságu oldalfalakkal, in situ falfestéssel. A lehullott, nagy mennyiségű falfestménytöredékből három helyiség belső diszítését rekonstruálni lehet. A szobák egy része padlófűtéses volt.

Az egyik helyiségben kb. fél ember nagyságu Fortuna szobor torzója került elő. Mészkőből készült, jó provinciális munka.

Az építészeti emlékeket visszatemetjük. A jelenlegi és a további feltárás eredményeinek műemlékei bemutatása az óbudai szanálási terv keretében valósul meg.

Wellner István

1.

Wellner István ásátási jelentése azonos a Régészeti Füzetek I. 27. 1974. 34. - old. -n megjelent szöveggel, tekintettel arra, hogy az ásató időközben megvált a muzeumtól. (Szerk.)

90. Buvár u. 16.¹ Az Óbudai Ecetgyár területén, a távfűtési árok ásásánál római kori falakat vágtak át. Ezután lényegében két ép mozaikpadló, továbbá különböző épületmaradványok kerültek felszínre. Mindkét mozaik fekete-fehér színű. A kisebbik téglalap alakú és peltákból összeállított "végtelen" mintázatu. A másik nagyjából négyzetes; diszítése fehér alapon fekete svasztikából és sakktablaszerű motívumokból áll. A mozaikpadló közepe táján kőből faragott, rozetta formájú víznyelő van.

A mozaik fölött tegulákból, falfestményes vakolatdarabokból és kevés stukkópárkányból álló vastag törmelékréteg feküdt.

A svasztikás mozaiktól D-re fürdőmedence maradványait tártuk fel. A mozaiktól D-re és DNy-ra több periódushoz tartozó falakat, fűtőcsatornákat és terrazzopadlókat találtunk. A leletek a II. sz. második és a III. sz. első feléből származnak. Az épület K-i és É-i irányban folytatódik, feltárására az ott álló modern házak lebontása után kerülhet sor.

Wellner István

1

Régészeti Füzetek. I. 28. 1975. 46.

91. Buvár utca, gázcsőárok. A Szentendrei uttól indulva a Buvár u. 3. számú házra merőlegesen K-Ny-i irányu gázcsőárkot fektettek le. Nyugat felé haladva a következőket figyelhettük meg az árok metszetében.

Az 1. számú É-D-i irányu fal, az aknától 250 cm-re kezdődik. Teteje a mai felszíntől 190 cm-re van, a fal alja 245 cm. Ehhez a falhoz csatlakozik 50 cm hosszúságban egy paticsos égett agyagréteg. A fal nyugati oldalához 10-15 cm vastag átégett réteg csatlakozik, faszénnel keverve.

A 2. számú É-D-i irányu fal szélessége szintén 45 cm. Mindkét falat nagyobb méretű, szabálytalan alakú kövekből falazták. A mai felszíntől 110 cm-es sóderes járósínt volt látható.

A 2. sz. faltól 370 cm-re Ny-felé, durva, dunakaviccsal kevert habarcsba rakott lapos kövekből falazott É-D-i irányu fal húzódik. Alja a mai felszíntől 195 cm-re van, szélessége 60 cm.

A falat kísérő ut szerkezete a következő. Az agyagszint fölött lapos, nagyobb kövek fekszenek sóderbe rakva, vastagsága 25 cm, e felett kavicsos rétegben kőlapok helyezkednek el. Az ut szélessége 5 méter.

Parragi Györgyi

92. Buvár utca 68-80 előtt és a Miklós téren 1974-ben a Vizművesek csatorna árkában több kőszir került előtt változatos tájolással, részben bolygatott állapotban. A sirokból többek között üvegedények töredékei, import bronzedények, arany fülbevalók és egy 289-290-es évvel záródó éremlelet kerültek elő.

Az árokban több periódusu falmaradványokat, szinteket, uttesteket, csatornát és lakógödröket figyelhettünk meg bőséges II-III. sz-i leletanyaggal.

A Selyemgombolyító épületétől D-re húzódó árokszakaszon, a tábor É-i előterében egy feltehetően nagyobb torony (?) alapjai kerültek napvilágra. (316, 317. kép)

Szirmai Krisztina

93. Meggyfa utca és Szél u.¹ sarok. Az óbudai szanálási terv keretében az u. n. Hercules villától K-re, annak közvetlen közelében végzett feltárással újabb római kori épületmaradványok kerültek felszínre. Csak hat kutatóárkot húzhattunk. A leletekből következően i. sz. II. és III. sz. -i lakóépületek falait tártuk fel. Négy építési periódust sikerült megkülönböztetni. Az egyik korábbi periódushoz tartozó falon megmaradt a stukkó-borítás lábazati része, mintegy 4 m hosszban. Az egészen enyhén ívelő stukkós falszakaszt két szélén 1-1 féloszlop és félpillér-kiképzés zárta le.

A stukkós fal felett, annak elplanirozott törmelékére alapozva, épen megvolt a következő építési periódushoz tartozó terrazzóból és téglából épült padló (egyiken LEG II AD bélyegzővel). A helyiségek egy része fűtőcsatornás volt. A területen II-III. sz-i edénytöredékeken kívül igen sok falfestmény került felszínre. A falak szomszédságában É-D-i irányu, többszörösen megújított uttest húzódik.

Wellner István

¹

Régészeti Füzetek, I. 25. 1973. 33.

94. Hunor u. 12. sz. alatt 1971-ben egy új épület alapozási munkálatainál előkerült nagy- mennyiségű II. sz-i házikeramiaának, üvegedénynek és többek között FIRMVS, B.F. ATTONIVS, VICTORINVS rheinzaberni sigillatáknak töredékeit szolgáltatták be.

Szirmai Krisztina

95. Raktár u. déli járdaszigete mellett 1971-ben a Miklós utcától a Szél utcáig terjedő 432,45 m hosszú szakaszon kábelfektetési-csatornázási munkálatok közben, a felszín alatt 60-70 cm-re, KNy-i irányu római uttest nyomai jelentkeztek. Továbbá az árok átvágott még egy terrazzopadlós helységet, alatta trachitoszlopok maradványával.

Említésre méltó leletanyag nem került elő.

Szirmai Krisztina

96. Raktár u. 2.sz. alatt 1974-ben az udvaron a távfűtési árok É-i aknájával lekerekített sarku lakógödörket vágtak át, melyekből II-III. sz. -i leletanyagot gyűjtöttünk össze.

Szirmai Krisztina

97. Raktár u. 5-7. sz. házzal szemben 1971-ben az uttest átvágása alkalmával egy ÉD-i irányu csatorna-árokban egy korarómai épület sarokfala jelentkezett - 2 m mélységben. Az épület D-i falától kezdve 10,55 m szélességben húzódik egy többrétegű római uttest maradványa.

Említésre méltó leletanyag nem került elő.

Szirmai Krisztina

98. Vihar u. 3.sz. lebontott ház előtt a járda területén 1971-ben csatornafektetési munkálatok közben az ÉD-i irányu árokból -110 cm mélységből kőlapokból összeállított DK-ÉNy irányu sir került elő. Tetejét másodlagosan felhasznált sirkő feliratos része képezte. A sirban két erősen megbolygatott DK-ÉNy irányu csontvázat találtunk, mindkét koponya a D-i oldalon volt. Mellékletek: több későrómai üvegedény összeállítható töredékei, bronz ládikaveretek és néhány apró edénytöredék.

A sir a Raktár utcai későrómai temetőhöz tartozhatott.

Szirmai Krisztina

99. Berend u. és Raktár u.¹ sarok építkezésnél teljesen sima, lapos fedelű kőkoporsó került felszínre, melyet szorosan hozzáépített, átlag 1 m széles fal vett körül. A fal a koporsó fedelére is ráhúzódott és fölötte is folytatódott. A sirépitmény, esetleg sirkápolna szintjét már nem lehetett rekonstruálni. A K-Ny-i tájolásu koporsóban női váz feküdt. Mellékletei: 3 üvegedény, 2 aranyozottvégű csont hajtű, 2 csont tégely, 1 csont ár, 2 csontnyelű vaskés, fatok maradványai, 1 üvegyöngyből és 1 borostyánszemekből álló nyaklánc, 1 bronz érem, 1 agyagmécses. A sir az i.sz. IV.sz. első feléből származhat. Ettől a sirépitménytől kb. 2 m-re, de É-D-i tájolóással, ólomkoporsó került elő, mely fölé tegulákból védőtétőt raktak. Az ólomkoporsóban csak egy kb. másfél éves gyermek váza volt.

Wellner István

1

Régészeti Füzetek. I. 26. 1973. 31.

100. Bécsi ut 122. A Bécsi ut 122. számú telken 1975-ben az előző években feltárt ipar-telephez tartozó újabb tégláégető kemence került elő. Az égetőtér falai átlag 160 cm magasságban maradtak fenn, s a nyugati és déli oldalon megmaradt a bolthajtás indítása is. A tüzelőtér agyagtéglákból épült, a téglák kevéssé voltak átégetve. A keleti homlokzat falát nyers agyagtéglákból rakták. A rostély belmérete 550x500 cm.

A kemence nyugati oldalán egy másik égetőkemence maradványai kerültek elő, melyet a második kemence megépítésekor már nem használtak.

A tüzelőtér bejárata keleti oldalon volt, a tüzelőteret az építkezés miatt kibontani nem tudtuk, csak az első bolthajtást szabadítottuk ki. Mint az előző kemencéknél, itt is két fűtőfolyosó húzódott a rostély alatt.

A téglák minőségéből arra következtetünk, hogy ebben a kemencében nem tartott hosszú ideig a tégláégetés. A boltívhez tartozó egyik téglán APIONI bélyegű töredék volt látható.

A kemence tüzelőterének feltárása az építkezés befejezése után válik lehetővé.

Parragi Györgyi - H. Kérdő Katalin

101. Szél és Szellő utca sarka¹. Óbuda ujjáépítését megelőző régészeti feltárás során egy É-D-i irányú rómakori uttest mellett hamvasztásos sirépitmény alapozását tártuk fel. A kalcinált csontmaradványok mellett II.sz. -i edénytöredékek, egy felirat nélküli és egy asztrális szimbolumokkal díszített oltárkő-töredék került felszínre. A sirépitménytől kb. 30 m-re Ny-ra részlegesen egy épület terrazzópadlós, padlófűtéses helyiségeit tártuk fel.

Wellner István

1

Régészeti Füzetek. I. 25. 1972. 27.

102. Benedek Elek utcai római kori temető. A III. ker. Benedek Elek u - Huszti u. mentén, a 18915, 18921 és 18922 hrsz-u telkeken 1971, 1972, 1973 és 1974 évben is folytatódott az 1967-ben megkezdett feltárás. Aquincum eddig ismert temetői közül ez a legnagyobb kiterjedésű sirmező. Az elmúlt négy év alatt 437 sirt tártunk fel. Összesen 678 a sírok száma.

Mindegyik év ásátását a soron következő beépítésre tervezett terület helyére koncentráltuk. Óbudának ez a nagyrészt szabadon álló szántóföld területe a kerület ipari övezete és 11 létesítmény nyer itt elhelyezést. A feltárásaink kezdetekor a tervezett óbudai Erőmű, majd Felvonószerelő gyár és legutóbb a Statisztikai Kiadó Vállalat építkezéseit előzték meg ásatásaink. Az eddigi kutatással Ny-on lehatárolhattuk a temetőt, a másik három irányban még álló, de lebontásra váró lakóházak akadályozzák a tervszerű ásatást. A rövidesen itt is megkezdődő szanálás után erre is lehetőség nyílik.

Az eddig felszínre került sírok különféle ritust mutatnak. Legnagyobb számban az i. sz. II. sz. -ra keltezhető szorthamvasztásos sirt tárhattunk fel. A sírok előre kitapasztott és kiégetett ürege határozott 3-4 cm-es vörös-fekete kerettel válik el a beásás barnás-sárga talajától. A sirgödörök alján néha csak a kalcinált csontokat találjuk, több esetben kevés faszénnel keverve. Ezek a sirüregek sekélyek, 10-25 cm között váltakoznak. Előfordul helyben égetéses temetkezés szokása is, a 35-50 cm mélységű sírokban 20-25 cm vastag faszenes réteget, illetve hasábok formájában megmaradt tömböket találtunk. A mellékleteket általában utólag helyezték az elhunyt mellé, kevés az együtt égetés. A hamvasztásos sírok mellett előforduló jelképes sírokban kevés mellékletet találtunk. A sirgödörök általában téglalap alakúak, de találtunk négyzetes, kerek, meredek oldalú, teknős lemélyítésű és padkás sírokat is. Néhány esetben megfigyelhettük, hogy a sírokat téglákkal, kőlapokkal borították. Ezek azonban csak igen ritkán maradtak meg eredeti helyükön, legtöbbször szántással bolygatták. Sirmezőnk területét takaró földréteget a század elején elhordták a Filatorigát töltéséhez, s ezért a sírokat általában mindössze 25-30 cm-es földréteg borítja.

Három esetben kőfalazású sirkert közepén bontakozott ki a sir égett kerete, vagy feketén rajzolódott ki a kerek sáncot betöltő humusz földgyűrű.

A temető korai hamvasztásos sirjain kívül, későbbi i. sz. III.-IV.sz.-i csontvázak be-temetkezéseket is találtunk. Feltártunk két kirabolt kőkoporsót, valamint két feliratos követ.

A sírok mellékleteiben jelentős a kerámia anyag, kevesebb üveg és fémlelet. Az érmek igen rossz megtartásúak, nagy részükben átégett példányok. Ékszer mellékleteket aranycsüngők, karikák, fülbevalók és egy nyaklánc képviselte.

Aquincum különböző etnikumának változó temetkezési formái a mellékletekkel együtt, fontos adatokkal gyarapítják a városra vonatkozó ismereteinket.

A temető monografikus feldolgozása folyamatban van.
(318-325. kép)

Kaba Melinda

103. Szentendrei ut Budapesti Harisnyagyár. Hrsz: 1950/3. 1975-ben csatorna fektetés közben csontváza bukkanak a Budapesti Harisnyagyár textilfestő épületétől keletre. A 2,40x2,50 m-es akna keleti metszetében kőlapokból rakott római sír maradványa volt látható, mely kelet felé folytatódott. Rábontásra azonban lehetőség nem volt. A sír nyugati részét az akna mélyítéskor elbontották. A sír mérhető adatai a következők voltak: sz.: 112 cm, mag.: 20 cm, tájolás ÉK 73°.

Az itt dolgozó munkások elbeszélése alapján a váz eredeti helyzetét nem sikerült rekonstruálni. A csontváz darabjait és néhány kerámia töredéket beszolgáltattak.

H. Kérdő Katalin

104. Sujtás u. 1972-ben csatornafektetés alkalmával a gázgyári lakótelepen, a Sujtás utcából a lakótelep parkjába bevezető névtelen utcában (az Aquincumi Múzeum gazdasági bejáratával szemben) az egykori aquincumi polgárvároshoz tartozó területen római kori falak és nagyobb mennyiségű festett vakolattöredék került elő. A csatornaárok KNY-i irányban húzódott az utca déli házsora előtt, a római kori falak az uttest alá húzódtak. A leletmentést szeptemberben folytattuk, amikor egy nagyméretű helyiség déli, keleti és nyugati fala került elő, az északi fal az uttest alatt van. Ettől nyugatra egy észak-déli irányú kövezett utca került elő. A helyiség falai között lévő betöltésből egy nagyméretű, jó állapotban lévő, figurális díszű falfestmény töredékeit szedtük ki. A feltárt leletek a III. sz. -ra tehetőek.

Németh Margit

105. Záhony u., Sujtás u. A III. budai főnyomócső fektetésével kapcsolatban földmunkát végeztek a Záhony u. vonalán és a Sujtás u. szakaszán. A Záhony utcai munkák során régészeti emlék nem került elő, itt vastag, mintegy 4 m mély újkori feltöltés volt.

A Sujtás u. -ban, mely az Aquincum-i Polgárváros egykori területén haladt keresztül, több II. -III. sz. -i épületmaradványt, K-Ny-i irányú utak metszetét, feliratos követ, küszöbköveket és egy igen jó állapotú, de másodlagosan felhasznált, bélyegzőkkel ellátott római kori fahordót találtunk. Az Aquincumi gazdasági bejárat előtt a Polgárváros XXXIII. számmal jelzett, épületéhez tartozó helyiségeket, kövezett udvart, III. sz. -i kerámia anyagot találtunk.

A fahordó mellett, tőle É-ra, a felszíntől kb. 50 cm mélységben tegulából készített későrómai nyújtott csontvázas sírt leletmentettünk.

Megjegyezzük, hogy a Sujtás utca vonalában a Polgárváros D-i falának nyomát sem találtuk.

Pető Mária

106. Szentendrei ut - Záhony u. sarok. 1975-ben a III. budai főnyomócső árkának ásásakor, a Záhony u. déli oldalán római kori edényégető kemence került elő.

Németh Margit

107. Záhony u. D-i oldala-Szentendre ut sarok-ról a Házgyár területén 1974-ben az építkezések során másodlagosan két Juppiternek dedikált ép oltárkö került elő. Az egyik votív arát T. Aelius Rusticus és Aelia Vera állította Silanus és Fuscianus consulok idejében (i. sz. 188). A másik oltárt Uccinus állította.

Szirmai Krisztina

108. Gázgyári lakótelep. Elektromos kábelfektetés során, 60 cm-es mélységből malom felső köve került elő, római téglatöredékek és cserepek társaságában. A régebbi feltárások ezen a helyen lakóházmaradványokat mutattak ki.

A Gázgyári Művelődési Ház D-i oldalán a Polgárvároson áthaladó egyik K-Ny-i irányú uttest részlete került elő.

Pető Mária

109. Szentendrei ut 137. sz. telek. A telken a III. ker. Ut- és Létesítménykarbantartó költségvetési üzem területén, az udvaron gödörásás közben római kori leletek kerültek elő.

1974. október 30.-án dokumentáltuk a lelőköri körülményeket. A 2x3 m-es gödör Ny-i falában 60 cm széles, felszín alatt 50 cm-re kezdődő falat találtunk. A fal csak metszetben látható, ugyanis a gödör ásásakor kiszedték, eredetileg K-Ny-i irányu volt. Keltezése esetleges, talán ujkori a nagyon erős, betonszerű kötőanyag miatt.

A fal mellett, D-re omladékos római téglatörmelékes rész volt. A fal tulsó oldalán, 74 cm mélységben terrazzo padlószint kezdődik, vastagsága 7 cm, ez folytatódik a szelvény É-i metszetében is. A terrazzo alatt, a felszíntől számítva 98 cm-re égett réteg következett. A gödör Ny-i és É-i falának találkozásánál 60 cm mélyen egy 8,5 cm vastag valószínűleg faragott kő látható. Egyéb leletanyag nem került elő. A római maradványok a Polgárváros-hoz tartozó valamely épületből származhatnak.

Pető Mária

110. Szentendrei ut 137 előtt magazin sor feltárása az M 11-es program keretében. 1975-ben a Szentendrei ut és a 137. sz. épület (Ut- és, Létesítménykarbantartó Vállalat) közti sávon két szelvényben az aquincumi rommezőben látható magazinsor folytatását tártuk fel. Célunk az volt, hogy az egyes helyiségek Ny-i zárófalát meghatározzuk, mivel ezt a rommezőben lévő helyiségek esetében nem tudták kiásni a Szentendrei ut közelsége miatt. Sajnos ez a tervünk nem volt teljesíthető, mert a feltárási szelvényünket nem bővíthettük kelően Ny-i irányban az itt huzódó elektromos kábelek miatt. Az ásatás alatt két bolthelyiség É-i és D-i zárófalát kaptuk meg, valamint egy korábbi periódus meglétét is rögzíteni tudtuk. A magazinokat K-i oldalukon hatalmas küszöbkövek zárták le, egyikben még az ajtó sarokvasa is látható volt. Ásatásunk D-i szelvényében lévő bolthelyiségből igen nagy mennyiségű zöld és piros színű falfestménytöredék került elő.

A boltok egykori rendeltetésére vonatkozó emlékanyag a feltárás során nem került elő.

Pető Mária

111. Szentendrei ut 139. 1971-ben Aquincum polgárvárosának É-D-i főutcáján lévő bolt-sor feltárását végeztük el az "Interstudex" diáktábor tagjainak közreműködésével. Az ásatás során az előző évben Póczy Klára által megkezdett munkát folytattuk. Az ásatás a BTM és a BME közös szervezésében folyt, majd a BTM saját leletmentő munkásaival folytatódott a munka. Az ásatás a boltsor és porticus három nagy építési korszakát tisztázta. A II. sz. elején megépült porticus és boltsor elbontása után a korábbi szinteket feltöltötték és egy új boltsort építettek, feltűnően mélyre alapozott falakkal. Az újabb átalakítás során egyes elválasztó falakat elbontották úgy, hogy az elárusító helyiségek szélessége 6 m lett. A végleges elrendezés alkalmával helyezték le az utca nyugati szélén lévő csatorna mellett a nagy téglalapalaku pilléralapozásokat. Az átépítésekhez hasonlóan az utca is több megemelt szintből áll, a legalsó a jelenlegitől 1,20 m mélységben mutatkozott. A boltsor két nagyobb átépítése a II. sz. végére és a III. sz. közepére tehető.

Az ásatáson részt vett Redő Ferenc egyetemi hallgató.

Németh Margit - Hajnóczi Gyula

112. Szentendrei ut, 139. Az aquincumi polgárváros területén 1972-ben, a műemléki helyreállítást megelőző hitelesítő ásatás során:

a/ a lebontott, u.n. kőkoporsós ut helyén, a fórum K-i szárnyán, öt periódusu középület 11 helyisége került elő. Kettőben az eredeti terrazzópadló még épségben megmaradt a padló alatti fűtőszervezettel. Az egyik szobában a bedőlt falmaradványokon, illetve a fűtőtéglákon kétrétegű mintás festés volt, mintájuk alapján a II. és III. sz. -ből valók. Majdnem mindegyik helyiségben eredeti helyén volt a küszöb, s a padlón heverték az épületfaragványok töredékei. Az É-i szárnyban műhely berendezését bontottuk ki, ugyanitt a IV. sz. elején, a korábbi lebontott épület helyére, új helyiségek kerültek. Az apróbb leletanyagból bronz istenszobrocskák, kerámia figurális negatívja, páva alaku emailberakásos bronz mécses és pénzek említhetők.

b/ A "G" utca K-i oldalán, a nagyfürdővel szemben 1936-37-ben Nagy Lajos kutató már egy ízben, ásatásáról nem maradt dokumentáció. Vályogtéglából emelt házak elplanirozása fölött két római épület kőfalas maradványait találtuk, ezeket is több ízben átépítették. Az É-i épület utcára nyíló traktusát kis boltok szegélyezték, élelemtároló hombárokot, kis kemence maradványait bontottuk itt ki. A D-i épület apsisos helyisége mellett kisebb terem csatlakozott, a terrazzópadló sarkaiban és közepén a mozaikminta foltokban még az eredeti helyén volt. Ezek alapján bebizonyosodott, hogy a múlt század végén a Dirke bűnhődését ábrázoló mozaikpadlót innen emelték ki. (326-329. kép)

Póczy Klára - Hajnóczi Gyula

113. Szentendrei ut - Aquaeductus egy szakaszának feltárása az M 11-es program keretében. 1975. május 16- július 22-ig kisebb megszakítással feltártam az aquincumi HÉV megállótól D-re lévő 9 pillért, mint az M 11-es munkaközösség tagja. A területen már korábban történt ásatás és felmérés, ezért részint hitelesítés volt az ásatás célja, másrészt pedig a műemléki bemutatás céljából dolgoztunk a vízvezeték egész vonalán. A pillérek feltárásánál több ponton elértük az alapozási mélységet - 280 cm a mai felszín alatt, több eredeti helyéről eltolódott pillércsonkot is lokalizálni tudtunk. Az egyes pilléralapozások egymástól való távolsága 3 m volt, köztük Ny-i és K-i oldalon is 50 cm széles É-D-i irányú összekötőfalakat találtam. Az általam 7. és 8. pillérnek nevezett objektum között egy kő és egy téglacsatornát találtam, mely az aquincumi rommező irányába vezet, folytatását a romterületen megtaláltuk. A csatornákból gazdag leletanyag került elő, freskótöredékek, terra sigillaták, csonteszközök, bronzok, érmék, a II-III. sz. időszakából. A 8. pillér mellett nagy méretű tegulával zárt ciszternafedél-követ találtunk.

A pillérek és az összekötőfalak közötti területet nagy, lapos kövekkel borították, kőpadlószerűen, ezeket nyomokban megtaláltuk.

Pető Mária

114. Szentendrei ut. BHÉV "Aquincum" megállótól É-ra és D-re. L. e kötet 225-228. old.

115. Pók u. 1975-ben posta kábelfektetés közben É-D-i irányú sima kőlapokkal bélelt és fedett csatorna került elő.

A csatorna belmérete 88 cm volt, valószínűleg az Aquincumi rommezőben látható É-D-i irányú nagy csatornához tartozik ez a szakasz.

Pető Mária

116. Pók u.-Szentendrei ut sarok. Az aquincumi polgárváros É-i kapujának a romjait 1947-ben Szilágyi János tárta fel; ásatása eredményeit a Budapest Régiségei 15/1950 kötetben jelentette meg. Az M 11-es ut bővítése kapcsán a Budapesti Műemlékfelügyelőség a város romjainak bemutatása céljából műemléki tervet készített a meglévő dokumentáció alapján. Az utépités földmunkáira 1975-ben került sor, a Budapesti Történeti Múzeum régészeti megfigyelése mellett.

A romok újbóli kiszabadítása során kitűnt, hogy a IV. sz. -ban épült városkapu tornyai-
nak az alapfalai a feltárásuk óta eltelt harminc év alatt teljesen elpusztultak, eltűntek. Csú-
pán a vízvezeték pillérnek a helyét és a városfal alapozásának a nyomait lehetett azonosíta-
ni hitelesítő eljárással. A későcsászárszárkori rétegek alatt azonban érintetlenül megmaradtak
olyan koracsászárszárkori rétegek, amelyeket a korábbi régészeti ásatások nem érintettek. Eb-
ben a mélységben váratlanul három K-Ny-i irányú vizesárok mutatkozott a nyers agyagos
talajba vágva, kettőhöz kőfal, a harmadikhoz csupán palánszerkezet tartozott. A IV. század
első felében az utolsó vizesárkot is betöltték, s egy hatalmas kőlapokkal fedett, falazott
ÉNy-DK-i irányú vízgyűjtőcsatornát vezettek el fölötte. A legkésőbbi 7 m széles KNY-i irá-
nyú ut ugyancsak a feltöltött vizesárok szegélyére került. A megfigyelések szerint a koráb-
bi és a későbbi városkapu helye nem vehető azonosnak.

Póczy Klára

117. Keled u. 1975. IV.15. -én a békásmegyeri lakótelep távfűtő gerincvezetékének fektetése közben a Keled u. és Kunigunda u. kereszteződésénél, az esztergomi vasut töltésétől mintegy 100 m-re északra, a Mocsáros elnevezésű területen, két római szarkofágot találtunk.

Mindkettő durván megmunkált, diszitetlen, fejpárnás sirláda.

Az 1. számú szarkofág mellékletei a következők, egy 140x90 mm-es iróvessző-fenő kőtáblácska, egy csaknem ép agyagmécses, egy bronz érem, egy bronz tű és bronz ládikaveret töredékei.

A 2. számú sirladából mindössze egy bronzérem került elő.

H. Kérdő Katalin

118. Keled u. Az aquincumi polgárváros Ny-i falától kétszáz méterre kezdődően a Keled u. és Kazal utca közötti mezőn a Fűtőerőmű iparvágányt fektetett. A létesítmény nyomvonalaiban kb. 1 km hosszúságban 30 m széles sávot dozeroltak el. A terület teljes hosszában végig jelentkeznek római kori épületek alapfalai, amelyek az aquincumi polgárváros Ny-i kapujától kifutó utat szegélyezték. A római kori távolsági utat töltésre emelték, 6 m széles burkolatát kőlapok fedték. A kocsit mindkét oldalán kőlapokkal fedett vízgyűjtő csatorna és porticussal szegélyezett járda haladt. Az oszlopot tartó kőbázisok hiánytalanul megvoltak.

A járdáról nyíló épületeket ugyancsak oszlopok diszitettek. A leletmentés során nagyjából sikerült tisztázni öt épület alaprajzát. Az utról boltok nyíltak, s mindegyik épülethez műhely tartozott, többek között őrlőhelyekkel, kemencével, gabonátároló hombárokkal, stb. Az egyik épülethez szentély csatlakozott, egy másik alaprajza szerint vendégfogadó lehetett. Egy falazott sirkamrát és két hamvasztásos sirt tártunk fel a szentély mellett.

Póczy Klára

119. Óbuda vasutállomás. Az óbudai - esztergomi - vasutállomástól D-re folyó alapozási munkák dozerolása során a kidobott földből egy db feliratos kőtábla töredéket és néhány faragott kő töredéket mentettünk ki. A terület feltehetően az ismert Aranyárok-i temető része.

Kaba Melinda

120. (Csillaghegy) Árpád u. 6. L. e kötet 215-220. old.

V. kerület

121. Március 15. téren, a Belvárosi templom előtt, 1974-ben a Ny-i járdaszigeten a Vizművesek ÉD-i irányu csatorna árkot húztak, mely a 294-ben felépített tábor D-i falának eddig nem ismert szakaszát is átvágta. A táborfal felmenő részének az építéséhez egy lanternát ábrázoló sirkőtöredéket is felhasználtak. A korai köves járósínt nyomait is megfigyelhettük a K-i metszetben. E járósínt feletti kevert betöltésből COH. VII. BR. ANT. bélyeges tegula töredéke került elő. A táborfal alapozásának szélessége: 3,40 m. A táborfaltól D-re, a K-i metszetben enyhén ivelten a fossa indulását is megfigyeltük.

A tábor D-i falától D-re megtaláltuk két helyiség Ny-i zárófalát, az osztófallyal együtt. (330.kép)

A D-i táborfaltól É-ra egy téglasirt (332.kép) vágott át az árok. Iránya: nagyjából KNy-i, oldalfalainak elbontásából LEG II AD és CAIOT bélyeges tegulák kerültek elő.

A sirtól É-ra 4,65 m-re 20 cm belvilágu KNy-i irányu, kőfalas csatornát is átvágtak. (333.kép) A továbbiakban még, a D-i táborfaltól É-ra átl. 70 cm széles felmenő fallal rendelkező, ÉD-i irányban 6,10 m belvilágu helyiséget is sikerült topográfiailag tisztázni.

Összegezve: ezuttal a II. -III.sz.-i esetleges kőtábor maradványai és a Diocletianus-kori castrum D-i falának újabb szakasza került napvilágra. (331. kép)

Szirmai Krisztina

XI. kerület

122. Hunyadi János ut 18. sz.¹ alatti Földgázbontó telephelyén a római vicus É-i negyedében kutattunk. A kereken 110x30 m-es felület K-i szélén húzódik az ala táborból Aquincum felé vezető utvonal, amelynek Ny-i sávja az I. sz. végétől épült be sűrűbben. Az előkerült telepmaradványok egyszerű, lemélyített padlóju műhelyek, a vicus É-i negyedéhez tartozó együttesként értékelhetők. A Marcus-féle háborukat követő időkben az átkutatott területsávozt építkezésekhez már nem vették igénybe.

Nagy Tibor

1

Régészeti Füzetek. I. 25. 1972. 29.

123. (Albertfalva) Hunyadi János ut.¹ A 4. sz. Házgyár bekötő útjának építését megelőzően leletmentést végeztünk a tervezett ut nyomvonalában. Ennek kapcsán 310 m hosszan átkutattuk az auxiliaris tábor praetentura részének a töltés lábvonalaéhoz csatlakozó sávját. Az ala tábor védműveit mind É-i, mind D-i oldalon átvágtuk. Az I. sz. -i palánktáborot kettős árok védte. Mindkét fossa aránylag keskeny és mély. A belső árok közvetlenül a cölöpkötegekkel merevített sánc külső szélétől indul. A kőtábor építéskor a korábbi árokrendszert bedöngölték, és a 135-140 cm vastag táborfalat a betöltött árkok közötti agyaggerincre alapozták. A kőtábor előtt ugyancsak kettős árokrendszer húzódott. A későbbi árkok szélesebbek és laposabb ivvel lekerekítettek. A tábor belső területét, a két principális front között, egész szélességben átvágtuk. A belső épületek általában három, helyenként négy periódust mutattak. A palánktábor időszakában favázás épületek és egyszerű kavicsolt földutak foglalták el a tábor átkutatott felületét. A via praetoria-tól D-re különösen sűrűn helyezkedtek el a különféle katonai műhelyek, hevíto, égető és sütőkemencék. A tábor kőbeépítéskor az épületek körfalait kőanyagból húzták fel; a belső elválasztó keskeny falakhoz azonban továbbra is vályogtéglákat, vagy vert vályogot használtak. A kőtábor kiépülésével a korábbi kavicsolt földutakat többrétegű kőutak váltották fel. Különös gondossággal épült a via praetoria: É-i oldalát négyzetes pillérekkel tagolt árka sor kísérte. A kőtábor átépítésére a II. sz. utolsó évtizedeiben került sor. Ekkor többek között, egy mészkőből faragott Venus szobrocskát újból felhasználtak építőanyagként. Apró leletanyagban elsősorban a palánktáborhoz tartozó rétegek voltak gazdagok. Az import-kerámiában a délgalliai, majd a lezouxi műhelyek termékei vezetnek. A felső rétegekből néhány rheinzaberni és westerndorfi sigillata került elő. A III. sz. középső évtizedeinél későbbre keltezhető leletanyagra ez alkalommal találtunk. A legkésőbbi érem Gallienus verete. Újból meggyőződhattunk arról, hogy a tábor élete a 259-60-as évekkel megszűnt.

Munkatárs: Szirmai Krisztina

Nagy Tibor

1

Régészeti Füzetek. I. 25. 1972. 28

124. (Albertfalva) Hunyadi János ut 18. 1974-ben a létesítendő szivattyutelep területén 312,5 m²-nyi felületet tártunk fel. Az előkerült I. sz. végéről származó leletanyag alapján - az albertfalvai auxiliaris táborból É-ra húzódó-bennszülött alaprétegű, eraviszkus lakosságú település (vicus) újabb szakaszát figyelhettük meg.

1975-ben a szivattyuteleptől D-re, az Öntődei Vállalat területének DNy-i felületén az u.n. DV-KU 18. típusú épület alapozását megelőzően végzett leletmentő feltárás során több II. sz. első feléből származó épület földberakott alapfalainak maradványai kerültek elő föld-

padlóval és többszörösen megemelt apró köves, sóderes szinttel együtt. A feltárás során nagyszámu korai házikerámiát, sigillátát gyűjtöttünk össze. Ezek az épületek csatlakoznak az auxiliarius tábortól É-ra huzódó vicus eddig feltárt objektumaihoz.

Szirmai Krisztina

125. Szt. Gellért tér 1. (Gellért-Pezsgőfürdő) A Pezsgőfürdő korszerűsítése és bővítése során a Gellérthegy - tabáni eraviscus telephez tartozó kör és négyzet-alaku lakógödröket, gomba alaku vermet, kétosztatu fazekaskemencét találtunk a hegy déli lábához tartozó síkságon. A területen megelőző korok (rézkor, korai vaskor, La-Tène C) régészeti emlékei is fellelhetők voltak. A telep kora a Gellérthegyi oppidum és a Kende u-i fazekastelep közti időszakra tehető az itt előforduló kevés koracsászárkori anyag tanúsága alapján. A leletanyag zömében La-Tène D típusa szürke házikerámia, kevés pirosra festett töredék és sok állat-sontmaradvány volt.

Pető Mária

126. Kende u. 8-10.sz. alatt koracsászárkori fazekastelep. 1972. őszén, kisebb megszakításokkal 2 hónapon keresztül leletmentést végeztünk a fent megjelölt helyen, ahol társasház alapozási munkálatoknál régészeti leletek előkerülését jelentették. Sajnos a terület nagy részét már munkagépek elhordták, így csak a legszükségesebb feltárást végezhetjük el. Az egykori felszint a mai feltöltés alatt 7-8 m mélységben találtuk meg, enyhe lejtéssel a Duna felé. Az É-i és Ny-i oldalon nagyjából félkör alakban, tüzelőnyílásukkal közép felé néző 7 fazekaskemencét sikerült részben, vagy egészben feltárnunk. A tüzelési nyomok arra mutattak, hogy ennél jóval több kemence állhatott itt. A kemencék átlag 150x150 cm alapterületűek, kétosztatuak, átluggatott agyagrostélllyal készültek, felmenő faluk boltozatos volt. (100. ábra)

Formájukban a közismert La-Tène fazekaskemence típusát követik, melyet Békásmegyerről, a Tabánból, sőt a koracsászárkori aquincumi lelőhelyekről is szép számban ismerünk. A kemencék közelében több hulladékgyödröt, beásást észleltünk, de ezek feltárására az építkezés és az omlásveszély miatt nem volt módunk. A területről előkerült nagy mennyiségű kerámiatöredék, főleg fazekasipari hulladék, igen jelentős mértékben bővíti ismereteinket mind a Gellérthegy-tabáni eraviscus telep kerámiaművességét illetően, mind topográfiai szempontból.

A lelőhely közvetlenül a Duna régi mellékága mellett fekszik, igen jó minőségű agyaglelőhelyen, az eraviscus lakóteleptől távol. Véleményünk szerint a lelőhelyet a Gellérthegy-tabáni település fazekas telepének kell tartanunk. Kerámiájában igen sok a La-Tène D típusu szürke tál, a piros és barna sávós festésű fazék, de hiányzik a Békásmegyeren és Gellérthegyen meglévő fehér alapon piros festésű fajta, nagyon sok a durva, kézzel formált házikerámia, a Tabánban gyakori seprős diszű fazék, a dák csésze és büttyök diszes fazék, a besimított kerámia és nagy tömegben találunk, főleg a 3.sz. kemencében u. n. bepecsételt kerámiát. Ez utóbbiak díszítés módjukban gazdag formai változatosságot mutatnak. A lelőhelyről nagyon sok szépen márványozott piros és barna festésű töredék származik. A terra sigillata töredék igen ritka ezen a helyen. A telepet a Gellért-hegy-tabáni eraviscus teleppel egyidősre datáljuk, de véleményünk szerint ez tovább működött, a II.sz. közepe tájáig, mig nem az aquincumi fazekastelepek nagyobb arányu termelése már nem tette szükségessé fenntartását. Pusztítás nyomát seholsem találtuk, a telepet egyszerűen felhagyták. A Gellérthegy É-i oldalában 1973-ban megkezdett víztároló építkezését is figyelemmel kísértük, de itt régészeti kulturának nyomát sem találtuk, ez a terület emberi megtelepedésre ugyanis kevésbé volt alkalmas. 1975-ös leletmentésünk a Gellértfürdő területén újabb adalékokkal szolgált az eraviscus kultura megismeréséhez, de erről majd a közeljövöben fogunk beszámolni.

Megjegyezzük, hogy a Kende u-i leletek részletes feldolgozása elkészült, a tanulmány a közeljövöben fog megjelenni.

Pető Mária

127. (Budatétény) XXII. Növény utca 2. 1972-ben a Kertészeti Kutató Intézet területén az átl. 777,56 m²-es felületén egy eddig nem ismert római település részletét tártunk fel. Itt több szabálytalan alaku gödörkomplexust, továbbá egy téglalapalaku, kőalapozású építményt megemelt padlózattal és három kisebb köralaku vermet bontottunk ki.

A következő esztendőben a KKI "XI. számú" tábláján 488 m²-nyi felületet vizsgáltunk meg. Az átmeneti jellegű település további szintmaradványai és egy téglalapalaku, kétosztatu ház földberakott alapfalai kerültek napvilágra.

1974-ben újabb változatos cölöpkonstrukciós lakóhelyeket tártunk fel.

Az előkerült leletanyagból a benyomott szürke, és narancssárga kerámiát és rheinza-berni sigillatákat említhetjük meg, melyek a többi leletanyaggal együtt a település eddig feltárt szakaszának korát II. sz. elejétől a III. sz. 30-40-es éveig bezárólag határozzák meg.

Megjegyezzük, hogy a településen előkerült az első, habarcsos, nagyméretű peremes téglákból megépített, bolygatott IV. sz.-i sír is, melyben leletet nem találtunk.

Szirmai Krisztina

RÓMAI KORI BARBÁR

(128. térképszám)

X. kerület

128. Kereszturi ut 210. A Tejipari Vállalat X. Kereszturi ut 210. sz. alatt létesítendő központjának területén, alapárok ásásánál, edényégető kemence került elő. A 112 cm magas, 124 cm-es átmérőjű, edénydarabokkal kitapasztott, vastag agyagfalu égetőkemence a kíséző kerámia alapján szarmatakori. A területről állítólag korábban egy D-É-i irányú, melléklet nélküli csontváz is előkerült, de ennek pontosabb helyét már nem lehetett azonosítani.

Nagy Margit

N É P V Á N D O R L Á S K O R

(129-132. térképszám)

II. kerület

129. Széphalom u. 10/B. Házalapozáskor évtizedek óta pusztuló, nagy kiterjedésű későavar temető három sirja került elő. A sirokból gyöngyöket, orsógombokat, fülbevalókat, vaseszközöket sikerült megmenteni. A leletanyag alapján a temetőt a VIII. sz. végére, IX. sz. elejére keltezhetjük.

Nagy Margit

XVII. kerület

130. (Rákosszaba) Péceli ut. Hrsz.: 138598. A Rákosvölgye MGTsz szántóföldjén, vízvezetékcső árkának ásásakor 1969-ben négy D-É-i irányú csontvázas sirt találtak, melyekből arany és ezüst fülbevalók, korongolt pecsételt díszű edények kerültek elő. 1971-1975-ben végzett ásatásaink során 3700 m²-nyi területen, 10x10 m-es szelvényekkel összesen 74 sirt tártunk fel.

A III-IV. sz. -ra keltezhető, keleti germán ethnikumu temető leletanyagából az ezüst és bronzfibulák, csatok, karperecek, torquesek, üvegpasztá- és borostyángyöngyök, vaseszközök, valamint a kézzel formált és korongolt edények érdemelnek említést. A K-Ny-i sirokból álló, nagy kiterjedésű temető feltárását eddig csak a déli oldal egy szakaszán zárhatuk le. - Munkatárs: Kiszely István antropológus. Az ásatáson részt vett: Béres Éva, Feld István és Fülöp Gyula egy. hallg.

Nagy Margit

XX. kerület

131. Soroksár, Vörös Október TSz. A Budapesti Történeti Múzeum Régészeti Osztályát 1973. szeptember 5-én értesítette Kiss Lászlóné (Bp. XX. Pöltenberg u. 56.), hogy a soroksári Vörös Október Tsz homokbányájában edényeket, csontokat, kardot találtak. Szeptember 7. -én a helyszínre mentem, ahol a bejelentő távollétében dr. Kopál Tibor állatorvos mutatta meg a lelőhelyet. A művelés alatt álló homokbánya Ny-i részén egy már kibontott ÉK-DNy-i irányítású nyújtott csontvázas sirt találtunk. Dr. Kopál Tibor elmondta, hogy még a terület közepe táján is találtak sirt, de ezt a markológép kidobta. Ezeket a csontokat, valamint a sirmellékleteket - cserepek, 1 ép, kézzel formált edény és 1 vas kard - a TSz irodájában átadták, ezenkívül még egy megkövesedett, valószínűleg ősszállatmaradványt is. Kopál Tibortól kaptunk a területről készült helyszínrajzot, melyen bejelöltük a lelőhelyet.

A leleteket a múzeumba szállítottuk.

A leleteket dr. Nagy Margit avar korúnak határozta meg.

Pető Mária

XXII. kerület

132. Nagytétényi ut 74-76. A Baromfiipari Országos Vállalat telephelyén, tereprendezési munkálatok során két ÉNy-DK-i irányu, melléklet nélküli sír került elő. Mivel a Vállalat területe közvetlenül szomszédos a Kőszegi Frigyes-Erdélyi István által 1964-1966-ban feltárt Vöröskereszt utcai avar temetővel, így valószínű, hogy a már beépített területen ugyanennek a temetőnek szélső sírjait bolygatták meg.

Nagy Margit

I. kerület

133. Szent György tér. L. Bp R XXIV.3-4.kötetben megjelenő részletes feldolgozást.

134. Sándor palota és a várfal közötti terület. 1973-ban a Sándor palota és a ma álló várfal között közművezetékek árkaiban a középkori várfal újabb szakaszai kerültek elő.

Altmann Julia

135. Színház utca 1-3. 1972-ben indult meg a volt Várszínház helyreállítása. A földmunkákat figyelemmel kísértük és így lehetőségünk adódott a középkori Szent János evangélista tiszteletére szentelt ferences templom kutatására. Feltártuk a hajó É-i, kváderes külső támpillérekkel erősített falát. Belülről két pillért találtunk, melyeken a legelső oszlopdob ép volt.

A hajó D- falából csak nagyon kis szakaszt tudtunk feltárni. A Ny-i zárófal feltárásánál nem lehetett a hajófalak csatlakozását, a sarkokat kibontani. A hajóban egy téglával és egy kővel kiépített sirt tártunk fel, melyekben eredeti helyükön csontvázak nem voltak.

A teljes templomteret kitöltő feltöltésből nagy számban kerültek elő faragott kövek, sírkövek, építészeti elemek.¹

1974-ben közműárókban a templom Ny-i bejárata előtt egy enyhén ivesedő és megtörő, átlag 60 cm széles középkori falat tártunk fel, melynek a D-i részét elbontották. (334.kép.)

Altmann Julia

¹
Arch. Ért. 100. 1973. 82-87.o.

136. Hess András tér 1. L. e kötet 371-376. old.

137. Hess András tér 2. L. e kötet 371-376. old.

138. Táncsics Mihály utca 1. L. e kötet 371-376. old.

139. Táncsics Mihály utca 7. Buda középkori városfalainak vizsgálata érdekében először a Táncsics utca 7.sz. keleti kertjében készítettünk keresztmetszetet. Később a ház teljes átalakítására is sor került és ekkor a ház udvarán és a pincékben végeztünk megfigyeléseket. Értékes adatainkat részletesen is fel kívánom dolgozni, ezért ezuttal csupán a főbb eredményekről számolok be. A szikla felszíne és a fölötte épült első épületek a domonkos

kolostornál végzett kutatást, illetőleg az abból levont következtetést igazolták. A Táncsics utca keleti oldalának épületei a terület feltöltése után csak az ujkorban épültek. A korábban itt álló házak a természetes sziklalejtőre épültek, mely a Táncsics utca 9. sz. telken az egykori középkori városfal szeglete felé tartott.

Középkori épületfalakat találtunk a ház udvarának szintje alatt is.

A ház keleti homlokzata megsemmisítette a nyomait az első, XIII. századi városfalnak, melyet ezen a helyen feltételeztünk. A szikla pereme azonban közvetlenül a homlokzat előtt előkerült és a sziklalejtőre boruló feltöltési rétegek vonala megmutatta, hogy a keleti kert területe kezdetben a városfalon kívül volt és csak a második városfal építésekor, a XV. század elején töltötték fel a belső szintviszonyokhoz alkalmazkodó magasságig.

H. Gyürky Katalin

140. Fortuna utca 18. 1973-ban a helyreállítás, illetve állagmegóvással kapcsolatban a telken álló két középkori ház pincéjét romtalanították. Mindkét ház pincéiből sziklaüreg, illetve mélypincék egy-egy szakaszát bontották ki. (335-336. kép).

Altmann Julia

141. Országház utca 32. Az épület helyreállítása és új közmű fektetés során folytattuk a Mária Magdolna templom déli oldalán a középkori beépítés feltárását. Az udvar területén a XVIII. századi ferences kolostor északi traktusának alapfalait határoztuk meg. Az alapozási árok területén a középkori Mária Magdolna templom déli oldalán lévő temető két újabb sírját ástuk ki. A nyugati épületszárnyban agyagrétegbe ágyazott törökkori vízvezeték egy szakaszát tártuk fel (337. kép). A vízvezetékekkel átvágták a középkori oklevelekben említett Tej utcát, melynek egy szakaszát ugyancsak megtaláltuk.

Bertalan Vilmosné

142. Kapisztrán tér - Mária Magdolna templom. A középkori romkert kialakításával kapcsolatban tereprendezés, illetve falfeltárás folyt. A tervek szerint a templom területén létesítendő kőtárakhoz a szentély É-i oldalán levő barokk-kori pincét teljes egészében feltárták. A barokk-kori köpenyben, a középkori támpillérek között, gótikus faragott köveket találtunk. A szentély É-i oldalán a XVIII-XIX. sz. -i pince kitisztítását is befejezték. Kitisztították a szentély alatti XVIII-XIX. sz. -i kriptát. Újabb régészeti megfigyeléseket a fenti munka során nem tehetünk.

Bertalan Vilmosné

143. Petermann biró utca 5-7. L. e kötet 381-386. old.

144. Corvin tér. A Corvin tér a hódoltság korában beépítetlen terület, a hódoltság után tér. A kapucinusok templomának falában előkerültek Tojgun pasa mecsetjének maradványai, a templom déli oldalán pedig a török fürdő (1. Fő u. 30-32.) 1971-ben a távfűtő-hálózat csöveinek lefektetése alkalmával megfigyeltük, hogy a mai telekhatáron kívül, az utca területén, majdnem a Népművészet Házáig, széles fal húzódik és a telek belsejében is középkori falmaradványok mutatkoznak. Az árok, melyben a megfigyelést végeztük, csak igen kis területet szelt át, mégis kitűnő statigráfiával szolgált és általa igen hasznos információk birtokába jutottunk.

A telken mutatkozó középkori falak vastagsága (1.15m) nagyobb épületre mutatott. Szintjük alól és a szint rétegeből ausztriai edénytöredékek kerültek elő, melyeknek korát a XII. sz. végétől a XIII. sz. közepéig terjedő időre lehetett meghatározni. A középkori falakat a törökök bontották el, mivel a följük húzódó vastag planirozási rétegben mutatkoztak először török leletek.

Feltételezhető, hogy azért keletkezett itt a nagy tér, mert egy egységes, összefüggő objektumot bontottak el. Természetesen egyelőre csak feltételezés és nem bizonyosság, hogy a középkornak igen jelentős kolostora állott itt. A történeti adatok meglehetősen pontosan jelölik ki ezt a környéket. 1555-ben Dernschwam utinaplójában egymás közelében írta le a Tojgun mecsetet és az ágostonrendi kolostort.¹ Az ágostonrendi remeték Szent István vértanúról elnevezett kolostorát a XIII. század második felében alapították, mivel priorját először 1276-ban említette a Margit királyleány szenttéavatása ügyében tanuvallomásokat felvett jegyzőkönyv.²

Feltűnő, hogy a kapucinusok temploma és a Tojgun mecset nem keletelt. A középkori templomnak a szokás szerint feltétlenül keleteltnek kellett lennie. Bizonyára így is volt, csak hogy a mecset kutatásakor Gerő Győző a mecset alapfala alatt találta meg a középkori falakat. A kolostor templomot tehát teljesen elbontották. Eredetileg tehát szentélye a Fő utca felé, homlokzata pedig az Iskola utca felé fordult. Ez a körülmény nagyobb jelentőséget ad az Iskola utcának, mint amilyennel ma rendelkezik. A középkori koldulórendi kolostorok a városokban vagy a külvárosokban a falon belül, vagy kívül, de mindenképpen a városba vezető főutvonal mentén, a városbalépés torkolatánál helyezkedtek el. Az ágostonrendi kolostor elhelyezkedése tehát a XIII. századi topográfiára nézve, a külváros déli határának helyére és főutvonalára vonatkozóan nyújt értékes információt. Nem mond ellent ennek a feltevésnek az sem, hogy a Vizivárosban a legértékesebb középkori maradványok éppen a Corvin tértől D-re, a Fő utca mentén és a Pala utcában maradtak meg. Az a feltevésünk ugyanis, hogy a Budát körülvevő elszórt, falusi településeket a legkorábban a XIV. század második felében kiépülő Fő utca kötötte össze és tette a beépülés módjával városias jellegűvé.³

Az elmondottakból kitűnik, hogy a Corvin tér és környéke Buda történetének további kutatásában fontos szerepet játszik. A kutatás megvalósítása igen sok nehézséggel jár, hiszen a tér nagyforgalmu. A kutatáshoz igen jó szervezés és a hatóságok messzemenő jóindulata szükséges. Beszámolómat azzal zárom, hogy remélem mindkettő elérhető, illetve elnyerhető és a kutatás egyszer megvalósul.

H. Gyürky Katalin

1. Fr. Babinger, Hans Dernschwam's Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien (1553/55) München u. Leipzig (1923) 271.
2. Mon. Vat. Vespr. Vol. I. 252.
3. H. Gyürky K., Adatok a budai Szent Péter külváros topográfiájához. Bp. R. 23 (1971) 223.

145. Fő utca 16. A Fővárosi Műemléki Felügyelőség felkérésére és költségén az I. kerületi Fő utca 16. szám alatti elbontott lakóház udvari épületszárnyán végeztem kutatást. A középkori építmény bontását már megkezdték, midőn a hatóság a munkát leállította. Megállapítottam, hogy a már korábban középkorinak nyilvántartott épületnek csak a pincéje, törökéből épült falai és nyílásai középkoriak. A török hódoltság után a csonka falakat felhasználván háromszor alakították át. Ennek következtében belső válaszfalai, boltozatai ujkoriak és az ablak- és ajtónyílásokat is többszörösen átalakították. Középkori műforma sehol sem maradt fenn. A török falazáson kívül semmilyen lelet nem utal az építés korának pontosabb meghatározására.

H. Gyürky Katalin

146. Fő u. 30-32 (volt kapucinus kolostor). A kutatás az épület teljes belső átalakítása és felújítása közben történt. A munkát Gerő Győzővel együtt végeztük, mivel az ujkori épület alatt elsősorban törökkori emlék, Tojgun pasa ikerfürdőjének maradványa került elő. A fürdő elbontott középkori épület fölé épült. A lehetőségekhez mért maximális kutatást végeztük el, azonban az épület ujkori falai és válaszfalai, valamint ezektől kevésbé eltérő helyzetben lévő török fürdő falmaradványai miatt rendkívül kevés terület maradt arra a célra, hogy a fenti falaknál mélyebb régiókban lévő középkort is megismerjük. Igen jóminőségű, erős falmaradványokra akadtunk, értelmes, teljes alaprajz azonban nem állott össze.

A kutatott épület a telek-Fő-utcai határától beljebb épült, a törökkori és a középkori épület pedig még ennél is beljebb került elő. Az ujkori épület és a török fürdő nem fedték egymást, a török fürdő ezzel szemben kevés eltéréssel az elbontott középkori épület fala fölé épült.

A kutatott épület a kapucinus templom oldala mellé épült két épület közül a déli volt, melynek egyik keskeny oldala a Ponty utca felé nézett. Bejárata a keleti homlokzat közepén helyezkedett el, honnan egy keskeny folyosó indult el, mely észak és dél felől két helyiséget választott el. A középkori épületmaradvány a déli helyiségben került elő, egyetlenegy, három oldalról körülzárt helyiség.

Ebből a hiányos alaprajzból - sajnos - nem lehet az épület rendeltetéséről semmit sem megtudni, sokkal értékeesebb információval szolgáltak a függőleges adatok.

Ezekből megtudtuk, hogy a török fürdő építésekor az előtte ott álló középkori épületet szintjéig elbontották. A falmaradványok csupán alapjai voltak a középkori épületnek. Az alapfalak a természetes altalaj fölött 82 cm magasságban elterülő humuszos talajba mélyedtek. Ez az altalaj nem mutatott differenciálódást. Feltehető tehát, hogy a középkori épület első emberi építménye e helyen és a török hódoltságig fennállott. A középkori szint 2,5 m mélyen került elő az ujkori szint alatt. Már az első török építmény is emelte a szintet a középkorhoz viszonyítva, de a hódoltság ideje alatt két periódust figyeltünk meg. A középkori szintmagasság: 103,19 m (Adria felett) a külváros további kutatásánál számbavehető értékes adat.

A középkori falmaradványok a kapucinus templom fala mellett is a török mecset falai alatt kerültek elő. Ezzel egybehangzó megfigyelést végeztünk a Corvin téren is.

H. Gyürky Katalin

II. kerület

147. Budakeszi ut 93-95. (Egykori szentlőrinci pálos kolostor romterülete) 1971-74 években csekély munkáslétszámmal folytattuk a hajdani budaszentlőrinci pálos főkolostor romterületének feltárását.

A feltárásokról - amelyek itt, 1949 óta végzett munkámnak befejező szakaszai - összefoglaló tanulmányban kívánok beszámolni. (Erre ezuttal a magam idő-, és a Budapest Régiségei terjedelem-hiánya miatt nem került sor.) Az 1971-74. években végzett feltárások lényegesebb építészeti eredményei, leletei a következők:

1. / Sikerült tisztázni azt, hogy a háromhajós főtemplomhoz észak felől csatlakozó - korábban oldalkápolnának tekintett - épületmaradvány a pálosok első, 1300-1310 közt épített templomának keletelt szentélye volt,
2. / Ez a korábbi, gótikus templomszentély egy XII-XIII. századi, belül festett, egyhajós, egyenes szentélyzáródású templomnak romjaira épült rá,
3. / Az 1. pontban jellemzett gótikus pálos templomot a XIV. század második felében, a háromhajós, Nagy Lajos-kori új nagytemplom építéskor - déli oldalán - egészen az alapfalakig lebontották, hajója helyére, annak déli oldalán keskeny folyosót építettek, szentélyét pedig (1381, Remete Szent Pál test-ereklyéjének ide szállítása után) a Remete Szent Pál testét őrző kápolnává alakították. (a folyosó alakítását nyilván az tette szükségessé, hogy a test-ereklyéhez járuló zarándokok ne zavarják a kolostor klauzuráját),
4. / Megállapítottuk, hogy a kolostor keleti szárnyának káptalanterméhez csatlakozó, három periódusban is bővített, szentélyszerű épülettoldal eredetileg sem volt önálló kápolna, csupán a káptalanterem Mária oltárának keletelt fülkéje az. Legkésőbbi átépítéskor a már korábban is bővített poligonális szentélyt sokszögalaprajzu épülettoldattá bővítették.
5. / Csakugy, mint a gótikus pálos templomnak, kolostorának is két nagyobb építési periódusa van. Egyik a XIV. század eleje, másik annak vége. Utóbb a XV. században ehhez a már megnagyobbított kolostorhoz nyugat felől egy hosszú épületet - talán egy nagy vendégház - s a romterület északnyugati sarkán egy nagyobb tornyot építettek hozzá.

6. / A kolostor második periódusu épületrészei között a nyugati oldalon megtaláltuk azt a nagy pincét (cellarium), amelyet 1458 és 1490 között Gergely pálos generális perjel és Mátyás király itt lezajlott filozófikus beszélgetései és borozgatásai tettek emlékezetessé. (Feltáratlan.)
7. / Jelentős szakaszon feltártuk az első gótikus templom és kolostor zárófalának, kő kerítésének déli és keleti falát, annak délkeleti sarokpontját.
8. / Feltártuk a háromhajós főtemplom déli oldalához csatolt, a Hunt Paznan nembeli Kovári család tagjai által a XIV-XV. századfordulón épített Szent Kereszt kápolnát, e család itt nyugvó tagjainak sirjaival együtt (a vázak antropológiai elemzését dr Kiszely István végezte el).
9. / Wunder László, Borsodi Ferenc s a Magyar Hidrológiai Társaság több más könnyübvárának segítségével ismételt leszállásokat hajtottak végre a kolostor 24 m mély kutjában. Azonban onnan csak a kutfenék felső rétegének ujkori anyagát - ezek sorában a második világháború nagymennyiségű hadianyagát - emelhetjük ki. A kut feltárása csak a nagy vízmennyiség leszívása után volna megvalósítható.

A gazdag leletanyag sorából kiemelkedik Remete Szent Pál - Dénes pálos képfaragó által 1486-1492 között faragott - vörösmárvány tumbájának egy nagyobb alakos ábrázolása, a tumbának több kisebb architekturális töredékével együtt. (Utóbbiak arra mutatnak, hogy a tumbának baldahinja volt.) Figyelemre méltó az a férfiszobor torzó is - egy kámzsás férfialak törzse a XIV. századból -, amelyet a Szent Kereszt kápolna padlója alatt, a Kováriak sírgödrei táján találtunk.

Zolnay László

148. Szajkó utca 14-16. 1971-72-ben folytatódott a középkori Nyék falu feltárása.¹ Szelvényeink az 1970. évi blokk Ny-i, É-i és D-i meghosszabbításai voltak. Így befejeztük a kör alakú mészégető kemence feltárását 338 kép). Teljes mértékben kibontottuk az agyagba vájt pincét, melynek egy részlete már korábban feltárássra került. (339. kép.)

A templom D-i oldala mellett három lelet nélküli sirt bontottunk ki. Az ásatások folyamán lakóházak részletei, külső kemence és egy őskori lakógödör került feltárássra.

Altmann Julia

¹ Bp. R. 23. (1973) 219-228.

149. Zsigmond tér. A tér déli oldalán a parkot kísérő járda területén ÉNy-DK-i irányu távfűtési árkot húztak. Az árok É-D-i irányu törésének sarkánál lévő aknában 3 m körüli mélységbe ástak le. Az akna területén köves utrétegeket figyeltünk meg a mai szint alatt. A felső utrétegeket - mely ÉNy-DK-i lehetett - a Lajos u. 11. és 33. között meghatározott középkori szint alapján középkorinak véljük.

Bertalan Vilmosné

III. kerület

150. Fényes Adolf utca (Magyar Lajos u.) 25-43. L. e. kötet 269-274. old.

151. Fényes Adolf utca 45. Az uttest területén 5-10 cm vastag kis kövekből és kavicsokból terített utréteget figyeltünk meg a római kori utréteg felett.

Bertalan Vilmosné

152. Fényes Adolf utca 51. A déli római táborkapu feltárássánál a Fényes Adolf utca 51. Ny-i oldalán a járda és uttest területén az É-D-i római kori utrétegre ráhúzódva a táborka-

pu még álló K-i tornyának Ny-i falmaradványa körül a vöröses agyagrétegből (Atszf 104, 18 m) XIII. sz. -i kerámiát bontottunk ki, ennek alapján a táborkapu falának középkori felhasználását feltételezhetjük.

Bertalan Vilmosné

153. Fényes Adolf utca 84-86. A távfűtési árokban 3 m széles É-D-i irányú falat figyeltünk meg. A leletmentés során a fal K-i szélénél 30 cm kiugrással egy nagy kváderből kialakította zoklit bontottunk ki. Fölötte 60-70 cm mélységig törökkori kerámia került elő. A távfűtési árok D-K-i sarkánál a rábontásban a mai szint alatt jelentkezett az É-D-i fal folytatása. A fal ezen a szinten azonban csak 160 cm széles és csak 2 m körül érte el az eredeti - 3 m-es - falszélességet. A visszabontott római fal tetején egy 60 cm szélességű É-D-i irányú más strukturájú fal került elő. A keskeny középkori fal K-Ny-i irányban derékszögben elágazott.

Feltehetőleg eredetileg itt egy kapu vagy átbontás lehetett a római periódusban, melyet a középkorban beépítettek. A középkori épület zoklijába középkori falazótéglák vannak beépítve (zokli magasság 104, 25 m Atszf). Miután a középkori építmény K-Ny-i irányú fala K-i irányba a mai uttest alá húzódik, arra következtetünk, hogy a táborkaputól É-ra középkori épület állt. Erre mutat a táborkapu feltárásánál meghatározott középkori agyagpadló.¹

Bertalan Vilmosné

1

A táborkapu, illetve a későrómai erődfal feltárását Parragi Györgyi, Póczy Klára és Kérdő Katalin végezték. Ásatásuk során középkori megfigyeléseket végeztek.

154. Fényes Adolf utca 86-88. (hrsz.: 17727, 17726.) A fenti telkeken mintegy 15 m hosszú, EK-DNy irányú támpilléres falszakaszt tártunk fel 1975 jun. -szept. folyamán. A kváderekkel kirakott fal szélessége 1, 25 m, a támpillérek egymástól való távolsága átlagosan 3 m. A fal rendeltetését, kapcsolatát a tőle keletre húzódó IV. sz. -i erődfallal, illetve a királyói várral a további kutatásoknak kell tisztázni.

H. Kérdő Katalin

155. Zichy utca és Mókus utca sarok. A kelet-nyugati irányú távfűtési árok déli, északi és nyugati oldalán egy-egy kutatóárkot huztunk. Az árokban tapasztalt szintek meghatározására. A munka során mind a három árokban apró kavicsos lejárt felületű utrétegeket találtunk. Az utrétegek egymás alatt helyezkedtek el, két, illetve három utréteget találtunk. A legelső utréteg mélysége a Lajos utca 158. előtt meghatározott első középkori uttal azonos. Az ut bolygatásában az utréteg szintje alatt XIII; szd. -i cserepet találtunk. Az utréteg felső rétegében XVIII. szd. -i kerámia került elő.

Bertalan Vilmosné

156. Mókus utca 22. előtt. Az uttest területén húzódó É-D-i vízcsőárókban K-Ny irányú fal látszott és XIII. sz. -i edény került elő.

Altmann Julia

157. Lajos utca 158. Az épületen az előző években végzett régészeti kutatás kiegészítéseként¹ a lakóház K-i és É-i homlokzatán a vakolat leverését végeztük a középkori nyílások meghatározására. A munka során a K-i homlokzaton szabályos ritmusban azonos kialakítású kőkeretes ablakokat, illetve ablakmaradványokat találtunk² (101-103. ábra. Az ablakok

1

Bertalan Vilmosné: Adatok Óbuda középkori helyrajzához. Bp. R. 23 (1974)99.

²Az épület kutatásánál a felmérést Sódor Alajos BME docense végezte.

közül jelenleg egyetlenegy sincs használatban. A ház kaputól D-re eső szakaszán a fal erősen javított. Itt a nyílások kutatása az épület használatával egyidőben nem volt megvalósítható. (104. ábra.) Az épület járószintjének meghatározására egy kutatóárkot húztunk É-i homlokzata előtt, az uttesten. Az árokban többször megújított középkori utrétegeket találtunk, illetve a felső utréteget átvágó K-Ny-i irányú falat. A középkori fal vastagsága alapján azonban csak egy kisméretű épülethez tartozott, esetleg egy kis árusító helyiség fala, melyet az épület É-i homlokzatához építettek hozzá.

Bertalan Vilmosné

158. Lajos utca 160., 168., 170. A szanalást és helyreállítást megelőzően folytattuk a Lajos utcában a régészeti feltárást. A Lajos utca 160. területén a romos XIX. sz-i ház alatt egy nagyméretű középkori K-Ny-i irányú épület maradványát tártuk fel.¹ Az épületnél későrómai kori falakat használtak fel. (105. ábra, 340-341. kép) A XIII. sz. -i épülethez XIV-XV. sz. -ban É-felé és Ny-felé hozzátoldottak egy épületrészt, illetve az előtt egy árkádós szakaszt, melynek pillérialapozásai a feltárásnál előkerültek. Ugyanakkor bontják meg a korábbi középkori ház É-i falát két nagyméretű ajtónyílással és a Ny-i falon is egy ajtót létesítettek (342, 344-345. kép). A középkori épületek átépítésére a XVI-XVII. sz. -ban került sor, a középkori nyílások elfalazásával és az épület osztásával. Az épület feltárásakor a későrómai falmaradványokon kívül két korábbi római periódust határoztunk meg. Ezeknek első maradványait az 1951-53-as években Szilágyi János találta meg.² A jelenlegi teleknél a beépítés alapján a középkori telek Ny-i irányban keskenyebb lehetett, mert a feltételezett árkádsor előtt középkori beépítés nyomát nem találtuk a jelenlegi Ny-i telekhatáron már egy következő középkori épület É-D-i falát találtuk meg 1974-ben. A római épület azonban ezen a feltételezett sikátor vagy utca területén is folytatódott és a jelenlegi Ny-i telekhatár alá húzódná. A feltárás során 1971-ben III.sz-i római szoborból átfaragott románkori töredéket és egy nagyméretű római dombormű lábrészletét találtuk. A leletanyagban egy grafitos anyagu edény töredéke került elő, melynek nagyon erős peremrészlete van. (343. kép) Ebből az edénytípusból ezen a környéken már több darab került elő.

A plébánia kertjében (Lajos utca 168.), a középkori beépítés meghatározására kutatóárkot húztunk. A kutatóárokban egy középkori kutat tártunk fel, melyet az ujkorban beboltoztak.

A plébániatemplom középkori előzményeinek meghatározására az északi oldalon és az észak-keleti sarkánál egy-egy kutatóárkot húztunk. A két árokban a ma álló barokk épület falalapozását ástuk ki. Az É-i oldalon a falban többszöri megújítás és struktúra váltás mutatkozott. Ezekhez azonban járószintek nem csatlakoztak. Az árokban a barokk templomtól eltérő irányú ÉK-DNy-i tájolású épület falmaradványát határoztuk meg. Az épület a jelenlegi épületfal alá húzódik, így a relativ kronológia alapján római korinak tartjuk. Római kori bontási réteget, illetve annak elplanirozását tudtuk meghatározni a templom előtti kutatóárokban. A Lajos utca 170. és 172. határfalánál húzott kutatóárokban XVIII. sz-i temetőnek a részletét tártuk fel és a római épületfalának folytatását. A mai szint alatt 140-150 cm-ig ujkori rétegződés mutatkozott.

Bertalan Vilmosné

¹ Bertalan Vilmosné: Adatok Óbuda középkori helyrajzához. Bp. R. 23 (1973) 99.

² Szilágyi János: Az Aquincumi Múzeum ásatásairól Bp. R. 16. (1955) 394.

159. Zichy utca 5-15. Az utca szanalása és az új közművek fektetése során a távfűtési árokban - amely K-Ny-i irányban az utca északi házsora alatt, illetve előtte húzódott - épület és szint maradványokat figyeltünk meg.

Az árok keleti végében betöltött ujkori pincéket találtunk, a volt Zichy u. 7-től nyugatra kőporos szintet, a szintbe bevágva egy középkori kemencét határoztunk meg. A kemence fenék alatt apró kavicsos felület mutatkozott az árok területén. Ettől nyugatra középkori épület déli zárófalát tártuk fel. Az elbontott középkori épületre egy későbbi középkori ház ÉNy-DK-i irányú déli zárófala húzódott rá. A falat azonos irányú ujkori fallal megújították. Ugyanezt az észak-nyugat délkeleti tájolást figyeltük meg a Tél utca és Lajos utca sarkán lévő középkori és ujkori háznál.

Bertalan Vilmosné

160. Lajos u. 161. Közműárokban tártuk fel a középkori kőből épült lakóház ÉNy-i sarkát.

A középkori épület alatt római kori épület részletei kerültek elő, illetve az ehhez az épülethez Ny-ról csatlakozó ut.

Altmann Julia

161. Lajos u. 163. és Lajos u. 160-tól délre. A Lajos u. keleti házsora helyén huzódó távfűtési árkot 1975. első felében a Lajos u. 163. udvarán É-D-i irányban folytatták és a volt 165. helyén K-Ny-i irányban törve a Lajos u. 160. déli oldalán a telekhatárig (majd a telek nyugati határán É-D-i irányban folytatódó már meglévő árokrészhez csatlakoztak). A 120-130 cm mélységű árokban falmaradványokat, utréteget figyeltünk meg. A falak és utrétegek meghatározására a távfűtési árok déli és északi oldalán több kutatóárkot nyitottunk. Két középkori épület részletét tártuk fel a Lajos u. 163. és 165. helyén. Két épület között 4 m széles K-Ny-i irányú utcát találtunk. Az épületeknél többszöri bővítést tapasztaltunk. Az elbontott XVIII. századi épületek a középkori falakra épültek rá. A házak nyugati homlokzata előtt a Lajos u. 158-ig huzódó teret állapíthattunk meg. A tér többször megemelt köves burkolatát és egy középkori kutat találtunk a téren. A középkori épületek alatt római épület és szintmaradványok mutatkoztak.

Bertalan Vilmosné

162. Tél u. 2. A szanálás után a telken végzett feltárások folyamán egy középkori, kőből épült lakóház maradványai kerültek elő. A ház külső oldalfalainak alapfalait találtuk csak meg, belső osztását a XVII-XVIII. sz. -i tereprendezések megsemmisítették.

A telken végzett további kutatások során Árpád-kori településnyomok, égésrétegek jelentkeztek, kibontásukra nem volt lehetőségünk.

Altmann Julia

163. Kalvin köz 1-3 (Hrsz. : 17730, 17727) L. e kötet 249-252. old.

164. Kalvin köz 7. (hrs. : 17725.) A fenti telken 1975 jun-jul. folyamán régészeti feltárást végeztünk. Előkerült egy támpilléres falsarok, mely feltehetően a királynői vár belső várfalának délkeleti sarka.

H. Kérdő Katalin

165. Kalvin köz (hrs. : 17731, 17732) A fenti telkeken az óbudai szanálásokhoz kapcsolódóan 1975 febr.-jun. folyamán kisebb megszakításokkal feltárást végeztünk.

A munkák során nagyjából K-Ny-i irányú 1,8 m széles, rossz kötőanyagú fal került elő, alatta korábbi periódusból származó 1,3 m széles kváderes fallal. Az előbbi feltehetőleg a királynői várhoz tartozik. Ugyanennek a rendszernek lehet része a faltól északra feltárt K-Ny-i irányú árok is, melyből gótikus mérmű töredékek kerültek elő.

H. Kérdő Katalin

166. Templom u. L. e kötet 257-264. old.

167. Serfőző u. Az utca sportpálya melletti déli házsora helyén É-D irányú 45 m hosszú és 4 m széles árkot huzattunk, É-i részén 8x4 m-es Ny-i irányú szelvényvel megtoldva. Az É-D-i szelvény déli végén K-Ny-i irányú középkori falat, attól északra XV. századi szemétködröt, tovább északra feltehetően későrómai falat találtunk, majd ujkori pincék, kut követeztek. A szelvény É-i szakaszában ÉNy-DK irányú osztófalakkal tagolt későrómai házfal

került elő, kűszöbkövel, előtte K-felé járószinttel. A járószinttől keletre későközépkori É-D irányú fal került elő. Az Árpád-hid feljárójától D-re a Serfőző utcában az uttesten több szelvényt nyitottunk a középkori beépítés meghatározására. Megtaláltuk a középkori utat a mai ut alatt 0,6 - 0,8 m mélységben, 1,20 m-rel alatta az azonos irányú (K-Ny irányú) későrómai utat. A középkori ut feltehetően azonos az 1355-ös óbudai határjárásban említett, a királynői és préposti városrészt elválasztó ut K-i szakaszával.

Csorba Csaba

168. Óbuda utca (Templom utca) gázcsőárok. Az Óbuda utcában a templom déli oldalán kelet-nyugati irányban 80 cm széles 120 cm-es átlagmélységű árkot húztak az uttest területén.

A Tanuló utca felőli árokrészben ÉNy-DK-i irányban egy igen széles falmaradvány mutatkozott. A fal teteje É-től D-felé egyre mélyebbre van lebontva, úgy hogy az északi metszetfalban a mai szint alatt 20-30 cm-rel jelentkezik a faltető, s a déli metszetben csak az árok fenekén mutatkozik a fal. A fal kötőanyaga sárgás színű durva, kavicsos habarcs, különböző nagyságu törtkövekből falazott. A fal nyugati széle az árok metszetben egy a mai szintről induló barnás földréteggel volt elbontva, úgyhogy az árok tetején keskenyebbnek mutató fal az árok fenekén kb 3 m szélességűre alakult ki.¹ Ebben a barnás bontási rétegben őskori és középkori kerámia is került elő. A fal K-i oldalán egy másfél-két méteres szakaszon kevésbé volt bolygatott az árok, ettől keleti irányban egy sirsort vágtak át az árokkal. Az árok mind a két metszetfalában láthatók a sírhelyek, a mai szint alatt 60-80 cm között. A sírok kb. 24 m hosszúságban mutatkoznak az árokban. A sírok alatt a mélyítésnél (140 cm körül) ÉNy-DK-i irányú agyagba rakott (hasított kövekből) 40 cm vastagságú fal teteje jelentkezett. A síroktól keletre észak-déli irányú fal, ettől K-re hosszabb összefüggő szakaszon, az árok északi falában habarcsos kőfal széle mutatkozik. A kelet-nyugati irányú falhoz az árok déli metszetében két észak-déli irányú fal csatlakozhatott. A kelet-nyugati irányú falon nem látszik a falaknak elbontása, ezek valószínűleg kelet-nyugati irányú falhoz később épültek hozzá. Az árok keleti végében a templom déli bejáratától keletre az uttest alá behúzódik nagyjában íves vonalban kelet-nyugati irányú fal. Ettől a faltól keletebbre a kiásott árokrészben ebben a mélységben más fal nem mutatkozott.

Bertalan Vilmosné

1

A fal további irányának meghatározására a gázcsőárok É-i és D-i oldalán rábontottunk. A munkát Parragi Györgyi folytatta. A felső réteg elbontásánál az É-i szelvényben XIV-XV. sz. -i ausztriai bélyeges edény peremtöredékét, XIII. sz.-i fehér árut és egy vörösesbarna durva anyagu őskori fűlrészletet bontottunk ki a római fal Ny-i oldalán. A D-i árokban a római falra ráhuzódó bontási rétegből XVIII. -XIX. sz.-i edénytöredékek is kerültek elő.

169. Tanuló utca 6-7. (Polgár tér) 1975. első negyedében folytatódott a Tanuló-Polgár-Magyar Lajos (Fényes Adolf) háztömb szanalása. Az elbontott XVIII. századi épület pincéjében K-Ny-i irányú 180 cm széles falat határoztunk meg. A pince osztófalaként felhasznált fal strukturában és vastagságban eltért a pince É-i, illetve D-i falától. Feltehetőleg egy korábbi fal, melynek felületéről a faragott kőköpenyt elbontották. Az ujkori szint alatt a fal tetején 20 cm széles, belül habarcszott mélyedés húzódott végig, feltehetőleg egy vízvezeték maradványa. A pincétől D-re köves utréteget találtunk, melyen középkori anyag került elő. Az ut valószínűleg K-Ny-i irányú.

Bertalan Vilmosné

170. Laktanya u. - Árpád fejedelem utja. A III. budai főnyomócső árka 2-3 m mélységben átvágta a középkori káptalan és a királynői városrész K-i szélét. A munka során új értékes topográfiai adatokat nyertünk. Az árok Laktanya utcai szakaszában, a Kő utcától D-re É-D-i irányú kavicsos középkori utat határoztunk meg. Az ut feltehetően É-i irányban még folytatódott. A Laktanya u. K-i házsora alatt, a Kő utca vonalától É-ra XIV. sz. -i kemencét talál-

tunk. Az Árpád hid tengelyében, a vízcsőárókban ugyancsak középkori kemencét és szemétdödröt bontottunk ki. A gödör anyagából a kettős hasu palackok a legjelentősebb leletek. ¹ 347-348.kép) A Serfőző utcával szemben eső árok részben meghatározott² K-Ny-i irányú római utréteg tetején középkori cserepeket találtunk. Így az ut középkori használatát igazolni tudtuk. Az ut É-i oldalán magasabb szinten középkori kerámiával datálható átégett padlómaradvány mutatkozott az árok Ny-i falában. A főnyomócső árkanak Téli utcától É-ra eső szakaszában a római kori K-Ny-i irányú csatornától D-re, azzal párhuzamosan futó lapos kövekből falazott csatornát találtunk, mely K-ről Ny-felé lejt. (102, 58-102, 44 Atszf.) (346.kép)

Bertalan Vilmosné

1. Azonos palackok kerültek elő a vári domonkos templom feltárásánál. Holl Imréné a leleteket a XIII. sz.-ra datálta.
2. A leletmentés római kori megfigyelését Szirmai Krisztina végezte.

171. Tavaszi u. - Polgár u. (keleti oldal) Az új lakóteleppel kapcsolatban a közművesítések során É-D-i és K-Ny-i irányú árokban tüzelőhely és kemence maradványokat figyeltünk meg.

Tavaszi u. északi oldalán húzott K-Ny-i irányú árok átvágott egy római épületen belüli, az épületnél későbbi kemencét. A kemencének a feje, a tapasztott oldalfalai és egy tüzelőnyílás részlete maradt meg.

Polgár u. keleti oldalán ugyancsak kemence maradványa került elő. A kemencének agyaggal tapasztott feje maradt meg.

Bertalan Vilmosné

172. Hidfő u. 14. A középkori prépostsági város beépítésének utcahálózatának meghatározására a Hidfő utca 14. épület helyén K-Ny-i irányú árkot húztunk. Az elbontott XIX. sz.-i lakóház helyén egy kisebb XVIII. sz.-i épület részletét tártuk fel. Az udvar területén középkori, feltehetőleg kerítésfal, 17 m hosszú szakaszát ástuk ki, mely K-i végén ivesen déli irányba elfordult. (349.kép). A fal Ny-i vége a volt Polgár u. 9. DK-i sarkába csatlakozik. A Polgár u. 9.sz. épület K-i falát a szint magassága alapján középkorinak tartjuk. A déli telekhatáron a XVIII. sz.-i fal alapozása alatt korábbi, kelet-nyugati irányú habarcsos fal északi szélét határoztuk meg.

Bertalan Vilmosné

173. Hidfő u. 16. A pincék területén K-Ny-i és É-D-i árkokat húztunk. É-D-i irányú törmeléken beásást találtunk a K-Ny-i irányú árokban. A pince szint alatt római kori téglák és kevés kerámia került elő.

Bertalan Vilmosné

174. Korvin Ottó tér. 1975 IX.11-én a Bp. III. Korvin Ottó téren, az Árpád hid feljárójától északra, gázcsőárók fektetésekor sir került elő, amit azonban az itt dolgozó katonák megbolygattak. A sir környékéről előkerült XIV-XV.sz.-i kerámia töredékek, valamint a mélység (felszíntől 280-260 cm) a sir középkori voltára utal.

H. Kérdő Katalin

175. Kórház u. 5. A szanálásra kerülő házak előzetes vizsgálatánál és kutatása során az épület alatt húzódó É-D-i pincének falait részben középkorinak véltük. Az álló épület udvarán húzott É-D-i árokban középkori beépítés nyomát nem találtuk. Római ut felületét tártuk fel, melyet a 7-es számú házban megtalált táborkapuzhoz tartozónak véltünk. 1973-74-ben a táborkapu feltárásánál a szelvényben ennek az épületnek részletét kibontották. Az épülettől

É-ra egy különálló, feltehetőleg középkori épület maradványa került elő. Mindkét épület további alaprajzi tisztázása csak a további szanálás után lehetséges.

Bertalan Vilmosné

176. Kórház utca 7. Az óbudai szanálási munkákat megelőzően a középkori eredetű pincék felkutatásánál 1971-ben a Kórház u. 7. számú ház alatt¹ K-Ny-i irányu pincében XIV-XV. sz. -i részleteket találtunk; élszedéssel profilált kőkeretes ajtót és középkori ablakokat, melyek a jelenlegi beépítésnél használaton kívül voltak. A pince alaprajza szerint a középkori ház K-Ny-i irányu lehetett és a pince lejárata D felől az udvarból volt. Az udvar területén XIV-XV. sz. -i anyaggal betöltött kemence és személgödör került elő. Az udvar területén középkori külső burkolatok maradványát is megtaláltuk. (104,90 Atszf.) Az udvarok és a pince szintje alatt a római tábor K-i kapujának D-i és É-i toronyrészletét határoztuk meg² (106. ábra, 351. kép). A római tábor kapu elplanirozott szintje felett a vöröses agyagréteg-ből XIII. sz. -i korszót tártunk fel. (350. kép.)

Bertalan Vilmosné

¹ Bertalan Vilmosné: Régészeti Füzetek. I. 26. 1973. 32.

² A római tábor kapu feltárását 1971-ben Nagy Tibor és 1973-74-ben Póczy Klára folytatták. A római kori feltárásnál a középkori részek megfigyelését végeztük. A római tábor és kapuk további feltárását (1973-75) Parragi Györgyi, Szirmai Krisztina, Németh Margit, Facsády Annamária és Kérdő Katalin publikálják a jelen kötetben. A tábor alaprajzát először 1974-ben a Régészeti Társulati vitaulésen publikálták.

177. Fő tér 1. Zichy kastély. Történeti adatok alapján a kastély helyén feltételezhető az óbudai káptalani palota, mely a templom közelében állt.¹

Az udvar területén a templom feltárásakor² és a Szilágyi János által vezetett római tábor kutatása során³ középkori és római kori épületmaradványokat találtunk.

A munka folytatására a XVIII. sz. -i kastélyépület folyamatban lévő felújítása ismét lehetőséget adott. A XVIII. sz. -i épületen belül és az udvar területén nagy méretű középkori épületkomplexumhoz tartozó maradványokat ástunk ki. (353.kép). Az épületet padlósintig, illetve a külső járószintjéig a Zichy kastély építkezésével elbontották (104,40 Atszf. körül). A feltárt épület (108.ábra) alatt korábbi középkori épületmaradványok, XIII. sz. -i köves burkolat került elő (103,46 és 103,27 Atszf. között). A XIII. sz. -i burkolat közvetlenül egy későrómai épületre huzódik rá, melynek megújított szintje (103,12 Atszf.) alatt egy IV.sz.-i üveg töredéke volt. (352.kép.) A római épületnél ugyancsak két építési periódus volt meghatározható, az első periódus külső járószintje 102,81-87 Atszf. körül huzódik. Az ásatás során a templom kőfaragásának rétegéből borda és ablakmű töredéke került elő

A XIII. sz. -ban bolygatott rétegben római és egy XI. sz. -i román kori kőtöredéket találtunk. A töredék a somogyvári⁴ románkori anyaggal rokon. A feltárás során a középkori templom K-i oldalán 3 keletelt bolygatott sirt határoztunk meg. Ezek közül az egyik sirban XIV-XV. sz. -i bronz övcsatot találtunk.

¹ Kubinyi András: Budapest Története II.k. (1973) 11.

² Bertalan Vilmosné: Budapest Műemlékei, II.k. (1968) 400. 356.kép

³ Bertalan Vilmosné: Adatok Obuda középkori helyrajzához. Bp.R. 23 (1973) 104

⁴ Gerevich Tibor: Magyarország román kori emlékei, (1938) 161.153 T.1.

Bertalan Vilmosné

178. Fő tér 4. és Hidfő utca 16. A két épület felújítása előtt az udvaron és a pincében kezdtünk kutatást a XIV. századi prépostsági templom környékének tisztázására. A két pincében É-D-i és K-Ny-i irányu árkokat húztunk.

Fő tér 4.

Az É-D-i árokban az agyagrétegben ÉK-DNy-i elszíneződést találtunk. A pince szint alatt leletanyag nem került elő.

Hidfő utca 16.

A pincék területén K-Ny-i és É-D-i árkokat húztunk. É-D-i irányu törmelékes beásást találtunk a K-Ny-i irányu árokban. A pince szint alatt római kori téglá és kevés kerámia került elő.

Bertalan Vilmosné

179. Harrer Pál utca 8-10. Az épület elbontása után a XIV. századi prépostsági templom környékének meghatározására egy észak-déli kutatóárkot húztunk. Az árokban középkori köves szintet találtunk. A középkori szint alatt római kori és őskori maradványokat. (L. Németh Margit és Kőszegi Frigyes jelentését.)

Bertalan Vilmosné

180. Kő u. - Laktanya u. - Vöröskereszt u. - Hajógyári rkp. körül határolt terület (Hrsz: 18361-364) Sárga agyagba vágott beásásnyomokat talált Németh Margit. A középkori, esetleg házak teljes kibontásra még nem kerültek.

Altmann Julia

181. Laktanya utca. A III. budai főnyomócső árkában a Laktanya utca nyugati oldalán római épületek feletti rétegben középkori kemence részlete került elő. A kemence többször megújított vörösre átégett alján XIV. sz. -i cseréptöredékeket találtunk. (Németh Margit leletmentése.)

A lelőhelytől északnyugatra a késő római erődítésfal kutatásánál a faltól K-re XIII. sz. -i fazék került elő. (Szirmai Krisztina ásátása.)

Bertalan Vilmosné

182. Vöröskereszt u. L. e kötet 233-240. old.

183. Pók utca. A római polgárváros északi városkapujának műemléki helyreállítása során végzett munkáknál a feltöltött római árokban a táborfaltól északra feltehetőleg egy szemétdöbörből Árpád-kori kerámia került elő. (L. Póczy Klára jelentését.)

Bertalan Vilmosné

184. Kecskeméti u. 1-3. L. e kötet 313-342. old.

185. Váci utca 1-3. L. e kötet 313-342. old.

XII. kerület

186. Zsolna u. 2-4. Az építkezés alkalmával, átlag 1 m mélyen, agyagos kő-ágyba rakott, vízvezető cserép csőhálózatnak kisebb szakaszát találták. A mentőásatás a vízvezetéknek egy-összhosszában - 10 m-es szakaszát tárta fel. A vezeték a Városkut-Budavár között

még Mátyás korában épített vízvezeték nyomvonalába esik. Egyelőre nem dönthető el, hogy ez a szakasz a XV. sz. -i vízcsőfektetés maradványa-e. Az ujkorban, a XVII-XVIII. sz. fordulóján ugyanis ezen a nyomvonalon fektették le Buda ujkori vezetékét is. További szakaszok és a leletek feltárása céljából a munkát folytatjuk.

Zolnay László

XV. kerület

187. Rákospalota, Kossuth Lajos u. 39-41. 1972-ben próbaásatást végeztünk a római katolikus templom külső oldalán, és közvetlenül környékén. Nagyvonalakban tisztáztuk a keletelt, méretei szerint is középkori eredetű templom építéstörténetét. Az Árpád-kori templom szentélye nyújtott félköríves záródású volt, a 26 m átmérőjű kerítőfal szabálytalan köralakban a felszín egyenetlenségeit követte. A templom a bekerített térség ÉK-i harmadában helyezkedett el, a szentélynél kapu volt a kerítőfalon. A XIII. sz. -ban erősen megrongálódott templomot még a középkorban többször átépítették, a szentély jelenlegi alakjában a nyolcszög 3 oldalával zárul. A későközépkorban nagyobb szabású tereprendezésre is sort kerítettek, a kerítőfal és más épületek maradványait elbontották, s megnyitották a templom körül a falu későközépkori temetőjét. A keletelt sirok szabályos rendben, 3-5 szintben, egymástól 30-50 cm-re, egymás felett feküdtek, a sorok között lévő távolság is ugyanennyi volt. A mellékletek: egy-két füles gomb, kapocspár és párta töredékei. A 26. sírban voltak érdekesebb leletek, a jobb csukló körül csontból faragott tárgyak helyezkedtek el, feltehetően olvasó részletei. (109. ábra)

Írásné Melis Katalin

XVI. kerület

188. Cinkota, Evangélikus templom. 1973-ban a templom műemléki helyreállítását megelőző régészeti kutatás feltárta a templom középkori részleteit, az Árpád-kori kerítőfal maradványait és a templom körüli középkori település nyomait. A templom jelenlegi kereszt-hajójában 1,6 m széles, szabályos félkör alakú falrészletet találtunk, belső átmérője 3,8 m volt. A XII. sz. végén ezt a falszakaszt átépítették, ezáltal kialakítva az új templom nyújtott félköríves záródású szentélyét. A 70 cm vastag hajófalon összefüggő, nagyobb foltokban megmaradt a kváderkőborítás, a hajófal magassága a középkori szinttől 4-4,4 méternyire maradt meg. A déli hajófalon 3 befalazott, félköríves záródású ablak van, belső oldalán a diadalív közelében félköríves záródású fülkét is kiképeztek. Az Árpád-kori templomot 80 cm széles kerítőfal övezte, részletei összefüggő, nagyobb szakaszban a templom nyugati oldalán maradtak meg. A XIII. sz. -ban megrongálódott épületet előbb kijavították, majd a XIV. sz. végén átépítették. Ekkor az Árpád-kori nyugati zárófalat elbontották, a belső teret 2,3 méterrel megnyújtották, 70 cm-rel megemelték a falak magasságát is. A déli oldalon a kváderfalba számárhátives ajtót vágtak, amelyet a csatlakozó falfelületekhez hasonlóan vakolattal borítottak. A XIV. sz. -i törtköves fal tetején jól kivehetőek a fedélzet keresztgerendáinak helyei. A nyugati fal elé épített toronyban egymással szemben két eltérő profilu kaput építettek, amelyek a budai grafikus stílusú kapuk és fülkék stb. csoportjába tartoznak. A XV. sz. végén újabb átalakítást végeztek, befalazták a déli, számárhátives kaput, a hajó nyugati falába vágták az újabb, lapos számárhátives kaput, ekkor készült a templom téglapadlója is. A XVIII. sz. elején újabb javításokat végeztek, jelenlegi formáját a század második felében nyerte el. (110. ábra)

Írásné Melis Katalin

TÖRÖKKOR

(189-190. térképszám)

I. kerület

189. Fő utca 30-32. Volt kapucinus kolostor. A volt kolostor-épület déli traktusának 1972-73-ban végzett nagyarányú belső átépítés alkalmával a földmunkák során jelentős méretű falmaradványok kerültek elő. Az ezt követően végzett leletmentő ásatásnak sikerült feltárnia az e helyen állott Tojgun pasa fürdőjének az épület jelenlegi földszintje alatt huzódó nagyobb összefüggő részletét.

A középkori ágostonrendi kolostor helyén 1553-56 között épült török fürdő - melyet Margli "Memoriale"-ja miatt mint ikerfürdőt említ - felmenő falai mintegy 60-70 cm magasságban maradtak meg. A falak erős mészhabarcsba rakott kövekből épültek, köztük több - másodlagosan befalazott - középkori faragott követ is találtunk.

Az eredetileg észak - déli irányban huzódó fürdőépület - amelyet a Tojgun pasa dzsámítól csupán egy szűk sikátor választott el - az ásatás alkalmával az előcsarnokának egy részletét sikerült feltárnunk. A betöltésből a vízvezeték agyagcsöveinek nagyszámu töredéke került elő.

A török fürdő falmaradványai alatt középkori épület - feltehetően az augusztinusok kolostorához tartozó - részletei kerültek elő.

Gerő Győző

II. kerület

190. Frankel Leo u., Császárfürdő. A fürdő törökkori részének helyreállításával kapcsolatosan kutatásokat végeztünk részben az épületben, részben a kupolákon és a külső homlokzaton.

Ennek során feltártuk az egyik oldalkamra vörösmárvánnyal burkolt eredeti padlószintjét, valamint tisztáztuk a centrális kupolacsarnok eredeti alaprajzi helyzetét. Megállapíthatuk a fali kutak elhelyezését, valamint több részletét feltártuk a falban huzódó törökkori vízvezetékrendszernek, amely agyagcsövekből készült kettős nyomóvezeték volt. Ugyancsak sikerült meghatározni az oldalkamrákat összekötő eredeti átjárónyílások helyét is, valamint a későbbi áttörések korát.

A török részt lefedő sátorfedő elbontása után a volt padlástérben - a többméteres feltöltésben - feltártuk a négy sarokkarmát fedő alacsony, dobon ülő kupolákat, valamint a keresztkamrák dongaboltozatait, továbbá a centrális teret borító nagy kupolát is megtisztítottuk a későbbi ráfalazásoktól és feltöltéstől. Majd a kupolákon és a dongaboltozatokon feltártuk a több sorban és szabályos rendszerben elhelyezkedő felülvilágító nyílásokat, amelyeket a XVIII. sz. -i átépítéskor falaztak be.

A külső homlokzaton végzett falkutatás tisztázta az épület eredeti fő párkányának magasságát és annak több darabját bontotta ki a másodlagos falazásból. Feltártuk a homlokzaton három oldalon áttörő barokk-kori kőkeretes ablaknyílásokat is.

Gerő Győző